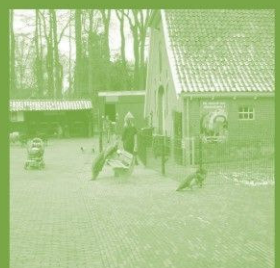
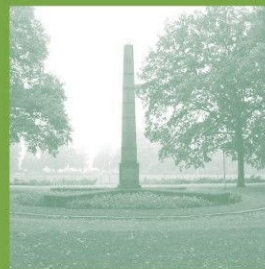

groenstructuuractieplan

GRAP 2006 - 2009

GRAP 2006-2009

Vastgesteld door de Raad op 27 juni 2005

Auteur(s)

Oranjewoud & Gemeente Enschede

Opdrachtgever

Gemeente Enschede

	Inhoud	Blz.
1	Inleiding	10
1.1	GRAP een begrip	10
1.2	Terugblik	10
1.3	Ambitie blijft	11
1.4	Functie leidraad	11
1.5	GRAP: toetsingskader én ontwikkelingsplan	11
1.6	Gestructureerde aanpak	12
1.7	Resultaat	12
2	Uitgangspunten	14
2.1	Groene stad -> leefbare stad	14
2.2	Verschijningsvorm	14
2.3	Functies van het groen	16
2.4	Gebruik en beheer	17
3	Beleid	20
4	Visie	24
4.1	Wiggen	24
4.2	Stadsranden	25
4.3	Lijnvormige elementen	28
4.4	Bijzondere groengebieden	30
4.5	Groen in de wijken	33
4.6	Bijzondere opgaven	34
5	Strategieën en criteria	36
5.1	Strategieën	36
5.2	Criteria bij beoordeling projecten	36
6	Financiën en scenario's	38
6.1	De financiële situatie	38
6.2	Scenario's	40
6.3	Advies	
7	Projectenlijst en planning per scenario	48
	Bijlagen	
1.	Confrontatie visie - werkelijkheid winter 2005	
2.	Uitgevoerde projecten 2000 - 2004	
3.	Kaart	

Samenvatting

1. Terugblik

Het GRAP 1997 (Groenstructuur Actieplan) is een begrip in Enschede. De combinatie van beleidsvisie en uitvoeringsprogramma heeft ertoe geleid dat het groen in Enschede leeft onder bewoners en bezoekers van onze stad. Niet voor niks werd in 2003 Enschede verkozen tot groenste stad van Nederland. In 2004 belandde Enschede met rapportcijfer 7,5 in de nationale top drie van de waardering van de woonomgeving. En nog steeds woont of werkt elke Enschedeër maximaal 10 fietsminuten van de groene wiggen of het omringende landschap. Het GRAP heeft hieraan bijgedragen.

We zijn trots op de resultaten van het GRAP! Daarom hebben we de uitgevoerde GRAP-projecten in beeld gebracht in het boekje 'GRAP in uitvoering - het resultaat'.

Het resultaat mag er zijn, maar het GRAP is niet af! Aan opgaven als de gebruiksmogelijkheden van onze stadsrand en de beleving en toegankelijkheid van de wiggen zijn we onvoldoende toegekomen. Ook in het groen in onze wijken hebben we nog een slag te maken.

Onze visie op het groen in de stad is op hoofdlijnen dezelfde gebleven. De ambitie om het groene karakter van Enschede verder te versterken blijft. Om klaar te zijn voor nieuwe opgaven moet het GRAP geactualiseerd worden. Het GRAP 2005 omvat een geactualiseerde visie en een uitvoeringsprogramma voor de periode 2006-2009.

2. Uitgangspunten

Enschede wil een leefbare stad zijn en blijven. Groen speelt daarin een belangrijke rol. Het groen moet daarvoor kwaliteit en identiteit hebben. De groene opgaven in Enschede benaderen we vanuit (1) de verschijningsvorm van het groen voor de stad, (2) de functies van het groen voor de stad en (3) een goede balans tussen ontwerp, gebruik en (kostenbewust)beheer van het groen. Hierdoor spelen we in op de bestaande kwaliteiten in de structuur van stad en landschap (1), de gebruiksmogelijkheden (spelen hoort hier vanzelfsprekend bij), beleving en ecologische waarden van het groen (2) en de praktische uitvoerbaarheid; het groenonderhoud en -beheer (3).

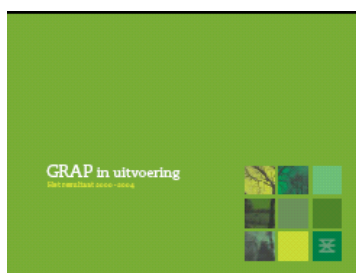
Er zijn veel beleidsstukken die iets zeggen over de ruimtelijke kwaliteit van Enschede. Een deel van dit beleid heeft ook betekenis voor dit GRAP. In hoofdstuk 3 zijn de belangrijkste beleidskaders voor het GRAP benoemd.

3. Visie

A) Wiggen

De wiggen in Enschede zorgen ervoor dat vanuit vrijwel elke plek in de stad ons buitengebied op 10 minuten fietsen beleefbaar is. Daarom zijn de wiggen belangrijk als uitloopgebied voor onze bewoners. Verder vormen ze voor bezoekers de verbinding tussen landschap en stad brengen ze de natuur tot ver in de stad.

We willen de wiggen behouden en waar mogelijk versterken of ontwikkelen.

Een invulling met kwalitatief hoogwaardige en duurzame groene bestemmingen en gebruiksmogelijkheden ten behoeve van bewegen, recreatie en spelen (bijvoorbeeld een vliegerweide en picknickmogelijkheden) is hiervoor noodzakelijk.

De stedelijke druk op de wiggen blijft een knelpunt. Uitzondering hierop is de aanleg van een P&R-terrein als onderdeel van HOV-Noord. De wig langs de Oldenzaalsestraat is hiervoor in beeld.

Om het landschappelijke karakter te behouden wordt andere aanvullende bebouwing in de wiggen alleen toegestaan wanneer dit bovengenoemde groene invulling en de gebruiksmogelijkheden versterkt.

B) Stadsranden

De stadsrand is de huid van de stad. Voor een goede relatie tussen stad en land moet deze huid kunnen ademen. Samen met partners in het buitengebied van Enschede werken we aan een betere toegankelijkheid en beleving van onze stadsranden. De stadsrand gezien vanuit de stad mag hierbij niet achterblijven. Verscheidene smalle zones op de grens van de stad verdienen een kwaliteitsimpuls.

Op sommige plekken moeten rommelzones plaats maken voor randen die beleefbaar en bruikbaar zijn. Andere plekken verdienen een helder vormgegeven grens of een juist een diffuse overgang waarin de stad en het landschap met elkaar zijn verweven. In het GRAP onderscheiden we 3 typen randen: de woonrand, de werkrand en de gebruiksrand.

In woonranden kiezen we voor een duidelijke overgang naar een goed zichtbaar en goed toegankelijk buitengebied. Een variant hierop is het woonlandschap. Daarbij is de overgang naar het buitengebied veel geleidelijker. De werkranden zijn bij traditionele bedrijfsterreinen abrupt en visueel afgesloten. In hoogwaardige werkgebieden creëren we daarentegen een eco-rand. In gebruiksranden tenslotte, bieden we onze bewoners een duidelijk afgebakende zone waarin ruimte is voor kleinschalig gebruik.

Door gericht te investeren in de stadsranden wordt op tal van plekken het landschap vanuit de stad beter toegankelijk en beleefbaar.

C) Lijnvormige elementen

Uitvalswegen (radialen) en ringen (singels) ontsluiten niet alleen de stad, maar vertellen ook iets over de groei van de stad. De radialen en singels zijn belangrijk voor de oriëntatie in onze stad. In de afgelopen GRAP-periode is een aanzienlijke bijdrage geleverd aan de herkenbaarheid van onze hoofdlijnen door aanplant van bomen. Verscheidene radialen voorzagen we van een enkele laanbeplanting, de ringen kregen een middenberm met een dubbele rij bomen. De in het GRAP-1997 benoemde opgaven voor radialen en ringen moet onder het nieuwe GRAP worden afgerond.

D) Bijzondere groengebieden

Parken zijn de rustpunten in de stad en erg belangrijk voor bewoners. In 2004 bezocht 80% van onze inwoners een of meerdere stadsparken. Het GRAP heeft hieraan bijgedragen door de thematisering en reconstructie van stadsparken. De in het GRAP-1997 benoemde reconstructie van stadsparken moet onder het nieuwe GRAP worden afgerond. Daarnaast is er een opgave voor enkele kleinere groengebieden; gedenkparken en parken op wijkniveau, voor zover deze aan de stedelijke hoofdstructuur liggen.

E) Groen in de wijken

Groenstructuren in de wijken zijn belangrijk voor de woonkwaliteit. Elke wijk kent zijn eigen karakteristieken.

In het GRAP formuleren we geen visie op het groen in de wijken. De Gids voor Ruimtelijke Kwaliteit geeft hiervoor de kaders. Het GRAP (mede)financiert in samenwerking met stadsdelen en marktpartijen groenprojecten in de wijken. We dagen bewoners en marktpartijen uit om samen met ons te werken aan de kwaliteit van de woonomgeving. Met name de buurten met een sociaal-fysieke achterstand (de zogenaamde hotspots) verdienen een kwaliteitsimpuls.

F) Bijzondere opgaven

In de (nabije) toekomst vragen een aantal gebieden om een ontwikkelingsvisie. In het GRAP zijn een aantal van deze bijzondere opgaven benoemd. Omdat ze om een integrale benadering vragen gaat het GRAP hier niet verder op in.

Criteria

Het GRAP is gericht op aanvulling, reconstructie en vervanging van groen dat tot de hoofdstructuur van de stad behoort; de in het GRAP benoemde wiggen, stadsranden, lijnvormige elementen en bijzondere groengebieden. Groenprojecten in de wijken zijn niet benoemd in het GRAP. Of deze en/of andere projecten in aanmerking komen voor een bijdrage vanuit het GRAP ('GRAP-waardig' zijn) wordt bepaald door toetsing aan de volgende criteria:

Het project levert een bijzondere bijdrage aan de groenkwaliteit op tenminste wijkniveau (gebruik, ruimtelijke kwaliteit en of ecologie).

Het project is niet (volledig) financieerbaar vanuit andere bronnen.

Aan het project moet een visie ten grondslag liggen.

De "Hot-spots" (stedelijke vernieuwingsbuurten) worden als GRAP-waardige projecten beschouwd.

4. Strategieën

Om de visie te kunnen realiseren kiezen we per opgave een geschikte strategie: offensief (actief/ initiërend), coöperatief of defensief. Meer dan in het GRAP-1997 zetten we in op een coöperatieve strategie. We spreken af dat we bij elke opgave actief op zoek gaan naar partners om groenprojecten van de grond te krijgen. Hierin verwachten we een trekkersrol van ons stadsdeelmanagement. Ten opzichte van 1997 verschuift de defensieve strategie (de strategie waarmee we ongewenste ontwikkelingen een halt toe roepen) meer naar de achtergrond.

5. Beschikbare financiën

De afgelopen jaren was er voor GRAP-projecten gemiddeld € 738.000 per jaar beschikbaar. Door afname van ISV- gelden en de verkoop van snippergroen daalt dit bedrag voor de periode 2007 - 2009 tot structureel ca. € 180.000 per jaar. Door een eenmalige bijdrage vanuit de ISV-post onvoorzien en compensatie uit de Najaarsnota 2004 is voor 2006 € 335.000 beschikbaar. Dit is onvoldoende om de projecten die reeds zijn ingezet de komende periode af te kunnen maken. Om de ingezette projecten af te maken en een start te maken met enkele nieuwe projecten is voor de periode 2006 - 2009 een bedrag van € 250.000 per jaar aangevraagd. Indien dit budget wordt toegekend komt het beschikbare jaarbudget op € 430.000 (in 2006 op € 585.000).

6. Benodigde financiën

Voor het GRAP reserveren we een aantal vaste kostenposten; voorbereidingskosten van projecten, kosten tbv de aansluiting bij MIW-projecten, de kosten van lopende projecten en de zogenaamde trekkingsgelden voor de stadsdelen. Per jaar is een reservering nodig van zo'n € 290.000. Het is duidelijk dat zonder de aanvraag van € 250.000 per jaar geen geld overblijft voor de (nieuwe) ambities van het GRAP.

Zelfs wanneer we de nieuwe projectenlijst buiten beschouwing houden, is er een financieel gat van zo'n € 110.000! Al met al zijn de beschikbare middelen, zelfs met de extra aanvraag, duidelijk lager dan de afgelopen jaren. Dit heeft invloed op de slagkracht van het GRAP.

Op basis van een confrontatie van de visie op het groen met de actuele situatie waarin het groen verkeert, is voor 2006-2009 een projectenlijst opgesteld. Per project is een strategie gekozen (offensief of coöperatief) en is zo mogelijk een inschatting gemaakt van de bijdrage aan het project vanuit het GRAP.

7. Keuzes en prioriteiten

Het bovenstaande betekent dat er voor het uitvoeringsprogramma van het GRAP 2006-2009 keuzes moeten worden gemaakt en prioriteiten moeten worden gesteld. Terwille daarvan zijn vier verschillende scenario's geformuleerd. Elk van deze vier scenario's spreekt zich uit over de speerpunten en accenten binnen het uitvoeringsprogramma van het GRAP. De vier alternatieve scenario's zijn:

1. Land in de stad

Het landschap moet in de stad beleefbaar zijn en de stad moet komend vanuit het land herkenbaar zijn. In dit scenario zetten we in op visieontwikkeling en uitvoering van projecten in de wiggen, de verbetering van de beleving en het gebruik van de stadsranden en het voltooiën van de bomenstructuur van ringen en radialen.

2. Trots op de stad

De parken in de stad, de landgoederen in de wiggen, de historische lijnen en de parels in de wijken zijn de kernwaarden van de stad waarin we moeten investeren.

3. Buiten in de buurt

Bewoners vinden groenkwaliteit dicht bij huis. Samen met bewoners en partners in de stad zetten we in op de (gebruiks)waarde en de kwaliteit van het groen in de directe woonomgeving.

4. Werk met werk

We maken af wat we ingezet hebben en formuleren geen nieuwe groenprojecten. Of en in hoeverre er geïnvesteerd wordt in groenprojecten is afhankelijk van de beschikbaarheid van interne en externe geldstromen waar het groen van kan profiteren of mee kan liften.

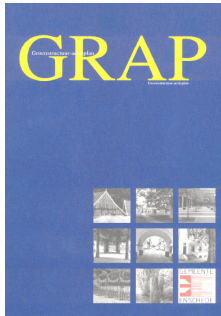
Het ligt voor de hand om voor de komende GRAP-periode - naast het afmaken van lopende projecten - te kiezen voor een combinatie van de scenario's "Land in de stad" en "Buiten in de buurt". Dit omdat in de afgelopen periode de nadruk heeft gelegen op het vernieuwen van de stadsparken en het groen langs de radialen en de singels. Daarmee is het groen weer op de kaart gezet.

Nu is het tijd om in te zetten op de belangrijke opgave van het behouden en versterken van wiggen en stadsranden. Tegelijkertijd gaan we samen met de stadsdelen aan de slag met het groen in de wijken. Daar maar ook in alle andere projecten wordt ingezet op kern van het scenario "Werk met werk", op de coöperatieve strategie. Dat betekent dat er - net als in de afgelopen periode - actief aansluiting wordt gezocht bij MIW-projecten, maar ook bij projecten waarin marktpartijen het initiatief nemen.

Per scenario is - uitgaande van een besteedbaar jaarbudget van € 430.000 (in 2006 € 585.000) - een concrete besteding van het budget opgesteld. Voor elk van de scenario's geldt dat het uitvoeringstempo van de projecten sterk afhankelijk is van de mate van succes bij het genereren van extra financiële middelen via de coöperatieve strategie. In elk van de scenario's zal een deel van de projecten doorschuiven tot na 2009.

1 Inleiding

1.1 GRAP een begrip

In 1997 heeft de gemeente Enschede het Groenstructuur Actieplan opgesteld. Dit plan geeft een samenhangend toekomstbeeld op het openbaar groen. Uniek aan dit plan is dat het behalve een beleidsvisie ook een uitvoeringsprogramma is. Ondersteund door een eigen financiering zijn door de hele stad groen-projecten uitgevoerd. Hierdoor is het GRAP een begrip geworden in Enschede, het heeft het groen in de stad op de kaart gezet. In 2003 is het succes van het GRAP nog eens onderstreept. In dat jaar is Enschede verkozen tot groenste stad van Nederland! In 2004 belandde Enschede met rapportcijfer 7,5 in de nationale top drie van de waardering van de woonomgeving. En nog steeds woont of werkt elke Enschedeër maximaal 10 fietsminuten van de groene wiggen of het omringende landschap. Het GRAP heeft hieraan bijgedragen.

1.2 Terugblik

In de periode 2000-2004 is een flinke inspanning geleverd om het groen in Enschede op een hoger niveau te brengen. Het boekje 'GRAP in uitvoering', dat dit voorjaar verscheen, blik in woord en beeld terug op de successen van het actieprogramma in die periode. Enerzijds als een blijk van waardering voor de inzet van velen, anderzijds als aansporing om kritisch te blijven kijken naar de groeninrichting van onze stad.

De parken vormen een belangrijk onderdeel van het openbaar groen. In de loop van de tijd liep de kwaliteit van de parken sterk terug. Hier is in de afgelopen jaren fors op ingezet. Door renovaties (van gedeeltes) van de parken en het besluit om elk park een eigen thema mee te geven zijn de identiteit en de gebruikswaarde van de meeste parken sterk verbeterd. Op een aantal plekken moeten nog de puntjes op de i gezet worden.

Een ander speerpunt in de afgelopen periode was het accentueren van de hoofdwegen in de stad. Het historische gegroeide wegenpatroon van ringen en radialen bepaalt in belangrijke mate de ruimtelijke structuur van de stad. Met het GRAP is onder meer de singelring in oude luister hersteld. Middenbermen met dubbele bomenrijen zijn hersteld of teruggebracht. De overige ringen en uitvalswegen (de radialen) zijn een opgave voor de volgende periode.

Tot slot is geïnvesteerd in het groen in de wijken. Met de aanpak van de groenstructuur en een aantal bijzondere plekken kon voor diverse wijken het unieke karakter versterkt worden.

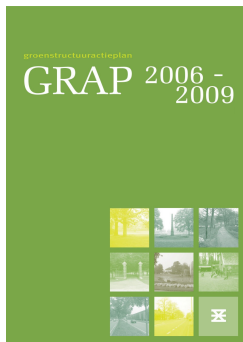
We kunnen constateren dat het actieprogramma van het GRAP zich de afgelopen periode met name geconcentreerd heeft op onze dragers van de groenstructuur: de parken, singels en radialen.

Aan onze grote groengebieden die diep tot in de stad doordringen (de wiggen) en het uitloopgebied van de stad (de randen), waar stad en land elkaar ontmoeten, hebben we geen of slechts sporadisch aandacht kunnen besteden. De waardering van het groen door onze bewoners willen we vasthouden en op sommige plekken vergroten. Investerings in het groen in onze wijken is een voortdurend proces: de komende periode zullen weer andere wijken aan een opknappbeurt toe zijn.

De kwaliteit van Enschede dat vanuit elke plek in de stad het landschap op de fiets binnen 10 minuten bereikbaar is, willen we uitbuiten. Het landschap moet vanuit de stad beter toegankelijk zijn, meer gebruikt worden, karakter hebben en ecologische waarden bezitten. Dit zijn de belangrijkste opgaven voor de komende periode.

1.3 Ambitie blijft

Onze visie op het groen in de stad is op hoofdlijnen dezelfde gebleven. De ambitie om het groene karakter van Enschede verder te versterken blijft. Enschede kan zich niet veroorloven om op de lauweren te gaan rusten. Het denken over groen blijft in ontwikkeling en ook het werken aan het groen is niet af.

Om klaar te zijn voor nieuwe opgaven moet het GRAP geactualiseerd worden. Het GRAP 2005 omvat een geactualiseerde visie en een uitvoeringsprogramma voor de periode 2006-2009.

Door deze actualisatie is er weer een nieuw, aansprekend en enthousiasmerend plan gemaakt, waardoor de aandacht voor groen in de komende jaren niet verslapt.

1.4 Functie leidraad

Het GRAP 2006-2009 gaat, evenals het vorige plan, in op de toekomst van het openbaar groen op stedelijk niveau. We kijken hierbij naar naar een drietal belangrijke functies die het groen in de stad kan hebben:

- de gebruiksmogelijkheden voor bewoners en bezoekers;
- de ecologische (verbindings)waarde;
- de ruimtelijke identiteit en de structurerende betekenis.

Het behouden, versterken en ontwikkelen van deze functies is de doelstelling van het gemeentelijk groenbeleid voor de komende jaren. De functies van het groen zijn in principe gelijkwaardig. Welke functie de meeste aandacht krijgt is afhankelijk van de situatie. We zien wel dat de gebruikswaarde een steeds belangrijker rol speelt.

1.5 GRAP: toetsingskader en ontwikkelingsplan

De dynamiek is hoog in de stedelijke omgeving van Enschede. Ontwikkelingen gaan snel en zijn vaak lastig te voorspellen. Toch wil het GRAP de komende jaren een richtinggevend en kaderscheppend document zijn en blijven.

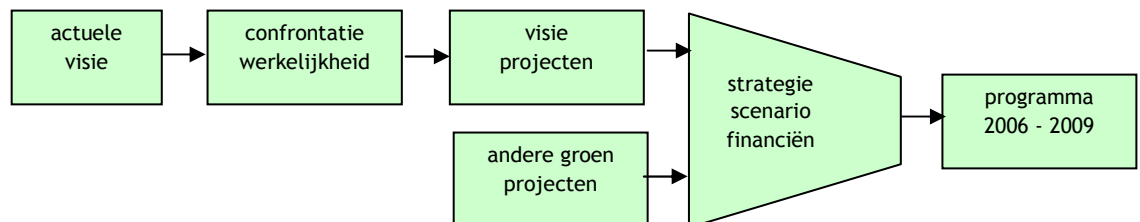
Het GRAP moet een toetsingskader zijn voor plannen op het gebied van de ruimtelijke ontwikkeling en inrichting van Enschede.

Door een heldere visie op het groen in onze stad geven we aan hoe we de toekomst zien en welke ontwikkelingen we toejuichen. Onze visie op wiggens, stadsranden, lijnen, parken en het groen in de wijken geeft op hoofdlijnen richting aan de ontwikkeling van het groen in Enschede. Door het benoemen van groenprojecten in de stad geven we daadwerkelijk invulling aan onze visie.

Hiermee heeft het GRAP naast een toetsingsfunctie ook een belangrijke functie als ontwikkelingsplan. Het GRAP initieert en stimuleert de uitvoering van groenprojecten in onze stad.

1.6 Gestructureerde aanpak

Als eerste is de bestaande visie op hoofdonderdelen geëvalueerd. Op basis hiervan is de werkelijkheid getoetst. Uit deze confrontatie van visie en werkelijkheid vloeien opgaven voort die op stedelijk niveau aangepakt moeten worden: de visieprojecten. Daarnaast worden in de praktijk ook allerlei voorstellen gedaan om groen aan te pakken op wijk- en buurniveau: andere groenprojecten. Beide type projecten kunnen in aanmerking komen voor het GRAP-programma en voor financiering vanuit het GRAP. De projecten worden beoordeeld ('GRAPwaardig' bevonden) en onderling gewogen aan de hand van de opgestelde strategieën en beschikbare financiën (hoofdstuk 5).

1.7 Resultaat

Net als het oude GRAP draagt het vernieuwde GRAP eraan bij dat:

- 'Groen' nadrukkelijk op de agenda blijft staan bij het bestuur;
- de investeringen in het groen zichtbaar zijn voor bewoner en bezoeker;
- er financiën beschikbaar zijn om ingezette groenprojecten af te maken en nieuwe projecten uit te voeren;
- er samenhang is in de aanpak van het groen;
- groen een factor van betekenis is in andere beleidsterreinen;
- groen in Enschede iets blijft om trots op te zijn;
- het leuk is om aan het groen in Enschede mee te bouwen.

2 Uitgangspunten

2.1 Groene stad -> leefbare stad

Enschede is een grote stad met alle 'grote-stad'-problemen die daarbij horen. Enschede is ook een groene stad. Dat is geen oplossing voor alle problemen, maar kan ze wel verlichten. De meeste activiteiten in de stad hebben baat bij een groene omgeving: wonen, werken, bezoeken, verplaatsen, verblijven, recreëren. Groen speelt een hoofdrol in het leefbaar maken en houden van de stad. Belangrijk is daarbij dat het groen kwaliteit en identiteit heeft.

Het GRAP heeft tot taak de kwaliteit en identiteit van het groen in de toekomst te waarborgen en te verbeteren. De waardering van bewoners en bezoekers is één van de belangrijkste meetpunten. Het GRAP ziet drie belangrijke aangrijpingspunten waarmee we deze opgaven tastbaar en werkbaar maken:

- verschijningsvorm: het groen moet aansluiten bij het karakter van de stad en de het omliggende landschap. Dit speelt met name bij het ontwerp en de inrichting van de groenonderdelen op stedelijk niveau.
- functioneel: het groen heeft een aantal duidelijke functies en moet daaraan kunnen voldoen. De groenonderdelen worden met name hierop beoordeeld.
- gebruik en beheer: om het groen in de dagelijkse praktijk te laten slagen is een goede balans tussen ontwerp, gebruik en beheer noodzakelijk.

2.2 Verschijningsvorm

Het GRAP onderscheidt vijf uitgangspunten voor de verschijningsvorm:

- Landschap als onderlegger;
- Aansluiten bij (historische) structuur van de stad;
- Bestaande groenstructuur;
- Bijdragen aan ordening en identiteit;
- Noodzaak van een groen netwerk.

Landschap als onderlegger

Het 'Twentse landschap' is een oud gaaf cultuurlandschap, waaraan de geschiedenis afleesbaar is. De bouwstenen van dit landschap zijn het reliëf, de bossen en bosjes, de een veelal hoogstaande architectuur. Het landschap van Enschede is van grote cultuurhistorische waarde. Door zijn kleinschaligheid en afwisseling is het ook van grote recreatieve waarde. Op veel plaatsen in de stad is het landschap duidelijk aanwezig door het reliëf en relictten zoals boerderijen en boomgroepen. Door de structuur van stedelijke vingers en groene wiggen is er in Enschede bovendien sprake van een ideaal raakvlak tussen stad en landschap.

Structuur van de stad toen en nu

Van oorsprong wordt Enschede gekenmerkt door een concentrische structuur, gedragen door een stadshart en een spinvormig stelsel van radiale wegen. De eerste groei beperkt zich tot verdichting van de bebouwing langs deze radialen. Al vroeg komt de groei van de stad in een stroomversnelling door de ontwikkeling van de textielindustrie. Er ontstaan 'stedelijke vingers', gekoppeld aan spoorlijnen en radialen en er ontwikkelen zich tangentiale wegen als dwarsverbanden tussen de radialen.

Met het oog op het welzijn van de bevolking en waarschijnlijk ook wel als statussymbool voor de textielfabrikanten wordt aan stadsverfraaiing gedaan; er worden stadsparken aangelegd en de singelring wordt verfraaid. Tussen de stedelijke vingers ontstaan groene wiggen. De stad krijgt zijn karakteristieke lobbenstructuur. In de wederopbouwperiode wordt aanvankelijk voortgeborduurd op deze structuur.

In de zestiger jaren begint de bouw van Enschede-zuid, een stadsdeel met een geheel andere ordening; een gridstructuur. Tussen de lobbenstad en Enschede-zuid ligt de RW 35. De stadsstructuur wordt hierdoor complexer. De laatste jaren zien we een sterke opkomst van Enschede-West als economische motor van de stad. Dit gaat ook ten koste van een deel van de groene dragers van de stad. Tevens verschuift het zwaartepunt van de mobiliteit.

Groenstructuur

Bij verstedelijking gaat het om het tot stand brengen van duidelijke stedelijke structuren. Maar ook de onbebouwde ruimte in de stad en het resterend landschap moeten voor de ruimtelijk identiteit bruikbaar blijven en structuur en betekenis houden. De volgende bouwstenen bepalen de structuur van de buitenruimte van Enschede:

- het landschap als onderlegger met zijn reliëf, beken en beplantingen,
- de groene wiggen en de stadsranden;
- de lijnvormige elementen, zoals wegen, beken, kanalen en spoorlijnen;
- de bijzondere groengebieden in de stad zoals parken en begraafplaatsen;
- het groen in de woonomgeving.

In het 'oude' GRAP zijn deze gebieden al onderscheiden. Aan de versterking van deze structuur is sinds 1997 gewerkt. Dit zetten we in het vernieuwde GRAP voort.

Groene bijdrage aan ordening en identiteit

De stad is gebaat bij een heldere en herkenbare 'contramal' van onbebouwde en groene gebieden. Naarmate een stad groeit is het steeds belangrijker dat er sprake is van ordening. Bewoners en bezoekers moeten zich in Enschede kunnen oriënteren. Het gemak waarmee delen van de stad herkend kunnen worden, wordt wel de 'afleesbaarheid' van de stad genoemd. Het beeld dat iemand van zijn stad heeft, bouwt hij op uit paden (lijnen), randen, vlakken, knooppunten of bijzondere plekken en oriëntatiepunten. Een herkenbare structuur van de onbebouwde ruimten en het groen is hiervoor een belangrijke voorwaarde.

In nieuwe situaties zijn het aanwezige landschap en de cultuurhistorische waarden een belangrijk ontwerppunt. Dit met het oog op de herkenbaarheid en identiteit van de stadsdelen, woon- en werkgebieden, bestaande en nieuwe bebouwde plekken in de stad. In de bestaande en nieuwe omgeving moeten groene middelen met kracht ingezet worden om de stad te structureren.

Met name bomen spelen hierin een hoofdrol. Ze benadrukken bijzondere plekken en knooppunten in de stad en geven daaraan hun sfeer. Bomen kunnen in zulke situaties van onschatbare waarde zijn. Ze zijn door hun aanwezigheid zeer bepalend voor een plek door hun contrastwerking, hun betekenis als accent in de ruimte, de filtering van het licht, het geleden van de ruimte, het ruisen van de bladeren en het beleefbaar maken van de seizoenen. Bomen moeten gerespecteerd en gekoesterd worden. Dit geldt zeker voor monumentale, beeldbepalende bomen.

Noodzaak van een netwerk

Een versnipperd landschap functioneert op den duur niet meer; noch agrarisch, noch in recreatief opzicht, noch ecologisch, noch visueel ruimtelijk. Dit geldt niet alleen voor het landschap maar ook voor de open ruimte in de stad. Continuïteit van de groenstructuur is daarom noodzakelijk. Als het openbaar groen als een netwerk door de stad heen gevlochten is, kan daaraan een systeem van langzaam verkeersroutes gekoppeld worden (gebruiksfunctie). Hierdoor is het mogelijk je, los van het autoverkeer, door het stedelijk gebied te verplaatsen naar het buitengebied. Bij de vormgeving van groene netwerken moeten aspecten van sociale veiligheid meegenomen worden.

Een consequent uitgewerkt groen netwerk versterkt de relatie tussen de stad en het buitengebied. Het creëert leefomstandigheden voor allerlei diersoorten in de stad en vergroot hun leefgebied (ecologische waarde).

Het versterken van de structuurlijnen staat of valt bij consequentie en continuïteit. Hiaten of niveauverschillen in de begeleidende beplanting langs wegen werkt verwarring in de hand (structurerende betekenis).

2.3 Functies van het groen

Het GRAP onderscheidt drie functies van het groen:

- de gebruiksmogelijkheden voor bewoners en bezoekers;
- de ecologische (verbindings)waarde;
- de ruimtelijke identiteit en de structurende betekenis.

Gebruiksmogelijkheden

De gebruiksmogelijkheden van de groenvoorzieningen in de stad liggen in de volgende punten:

- ruimte bieden voor recreëren in de wiggen en de directe woonomgeving. Het gaat om ontspanning en inspanning: spelen, sporten, wandelen, fietsen, rusten, picknicken enzovoorts’;
- unieke mogelijkheden bieden in de woonomgeving. Het gaat dan om het ervaren van natuur, landschap, kunst, cultuur, historie, spektakel, evenementen enzovoorts.

De mogelijkheden daarvoor moeten worden gecontinueerd, vergroot en vernieuwd. In een voortdurend proces worden de grote groenvoorzieningen getoetst op hun gebruikswaarde. Daar waar mogelijk worden gebruiksfuncties toegevoegd. De veiligheid en het welbevinden van de gebruiker staan voorop. Dat betekent dat het ontstaan van conflicten tussen verschillende gebruiksvormen wordt vermeden, zonder bepaalde vormen uit te sluiten. Ook aan sociale veiligheid en kindvriendelijkheid wordt waar nodig aandacht besteed.

Ecologische waarde

Groen brengt een stukje natuur in de stad. In dit verband spreken we niet over het scheppen van biotopen voor zeldzame flora en fauna maar over het zichtbaar maken van de alledaagse natuur. Ecologie is binnen het GRAP geen doel op zich. In bepaalde delen van de stad kunnen groenvoorzieningen een meer ecologische doelstelling krijgen, maar dat is beslist niet overal geschikt.

De ecologische waarde van het groen in de stad ligt in:

- het scheppen van leefomstandigheden voor een zo rijk en divers mogelijke planten- en dierenwereld;
- het leggen van verbindingen voor de migratie van soorten binnen de stad en tussen stad en land.

Uit ecologische overwegingen wordt daarom gestreefd naar het maken van een netwerk van groenvoorzieningen en naar samenhang tussen de stedelijke groenstructuur en het landschap. Overigens kunnen ook meer geïsoleerde groengebieden als 'stapstenen' een ecologische functie hebben en als keten weer een netwerk vormen.

Identiteit en structuur

Groenvoorzieningen kunnen in belangrijke mate bijdragen aan het structureren van de stedelijke omgeving.

- Structuur dragen: door de stad op te delen in herkenbare, aparte delen. Grote groengebieden zoals de Hengelose en Oldenzaalse wig zijn hiervan een goed voorbeeld.
- Structuur versterken: door lijnen en randen in de stedelijke structuur met groen te accentueren. Laanbeplantingen zoals de dubbele bomenrij aan de singels zijn een goed voorbeeld.
- Herkenningspunten: Markante groen-elementen zoals het Volkspark en het Blijdensteinpark fungeren als houvast in het stedelijk gebied (landmarks).

Door aan te sluiten bij de landschappelijke, historische en stedenbouwkundige eenheden geeft dit identiteit aan de stad als geheel, maar ook aan de afzonderlijke stadsdelen, wijken en buurten.

De ruimtelijke identiteit en de invloed van de groenvoorzieningen daarop moet worden verbeterd. Dit geldt vooral in de wederopbouw wijken met relatief veel etagewoningen en de vooroorlogse wijken waar bijzonder weinig openbaar groen aanwezig is.

2.4 Gebruik en beheer

Uit het gebruik en de waardering van de groenvoorzieningen in de dagelijkse praktijk blijkt pas het succes of falen van de inspanningen van het GRAP: 'the proof of the pudding is in the eating'.

Cruciaal is een goede balans tussen ontwerp, gebruik en beheer. Om die reden wordt in deze vernieuwde versie van het GRAP nadrukkelijk aandacht besteed aan de relatie van het GRAP met beheer en onderhoud.

Het GRAP vraagt aandacht voor de volgende onderwerpen:

- voortdurende toetsing gebruik vs. ontwerp;
- beheerbewust ontwerpen en ontwerpbewust beheren;
- beheer en onderhoud op het juiste niveau;
- vervanging van versleten groen.

Toetsing gebruik vs. ontwerp

Het GRAP hecht grote waarde aan de gebruiksfuncties van het groen. Het is ten diepste steeds de aanleiding tot het opstarten van projecten. Op het moment dat het daadwerkelijk gebruik niet meer overeenstemt met de visie en de inrichting moet ingegrepen worden. Het gaat hierbij niet alleen om het huidige gebruik, maar ook om het gebruik in de toekomst. Dit vraagt om een voortdurende alertheid op ontwikkelingen in de buitenruimte: het verschuiven van bestemmingen, veranderingen in de maatschappij, toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen in de stad enz. Het formuleren van de bijzondere opgaven (zie hoofdstuk 4) is hier een voorzet van.

Voor het toetsen van het praktische dagelijkse gebruik sluit het GRAP graag aan bij de bestaande monitoring van de buitenruimte (Stadspeiling).

Beheerbewust ontwerpen en ontwerpbewust beheren

Vanuit het GRAP worden in de regel nieuwe ontwerpen geïnitieerd. In de praktijk blijkt de dialoog tussen ontwerper en beheerder niet altijd even volledig. Dit kan leiden tot onbeheerbare situaties of het aantasten van het ontwerp. Om de kans van slagen van GRAPprojecten in de gebruik- en beheerfase te vergroten wordt, bij het ontwerpen en realiseren, gebruik gemaakt van de instrumenten en de aanpak van BeBoB: beheerbewust ontwerpen en ontwerpbewust beheren.

Invulling geven aan de balans tussen ontwerp, gebruik en (kostenbewust)beheer is uitgangspunt van het GRAP.

Beheer en onderhoud op het juiste niveau

In het Kwaliteitsplan Onderhoud Openbare Ruimte (2002) heeft de gemeente Enschede haar ambitieniveau vastgelegd voor het onderhoudsniveau van de openbare ruimte. Door financiële beperkingen geldt voor de hele stad een 'basis'-niveau, met uitzondering van het centrum. Deze afspraak is bindend voor de eerstkomende jaren.

Het GRAP staat echter op het standpunt dat dit voor de 'groene' visitekaartjes van de stad: de parken, de ringen en radialen onvoldoende is.

Het technische en verzorgende onderhoud moet op het niveau zijn dat aansluit bij de beeldbepalende betekenis van deze gebieden voor de stad en zijn bewoners: 'hoog'. Het beheerbudget moet dan ook op dit ambitieniveau afgestemd zijn. Als het Kwaliteitsplan Onderhoud in de toekomst herzien wordt, pleit het GRAP er voor om deze hogere ambitie in de daarbijbehorende kwaliteitsdiscussie mee te nemen.

Vervanging versleten groen

Slijtage is er de oorzaak van dat de invloed van het groen op het ruimtelijk beeld en de structuur van de stad achteruit gaat. Dit geldt met name in de wijken waarin de openbare ruimte het eind van zijn levensduur bereikt. Het onderhoud van de beplantingen binnen hun levensduur is in het structurele onderhoudsbudget geregeld. Vervangingen zijn echter niet geregeld.

Het GRAP (mede)financiert groenprojecten in de stad waarbij het gaat om een totale herinrichting of reconstructie van het groen op stadsniveau. In 'GRAPwaardige' projecten (zie hoofdstuk 5: criteria bij beoordeling projecten) die bijdragen aan de groene hoofdstructuur van de stad wordt dus ook de vervanging van het groen (mede)gefinancierd door het GRAP. In andere, niet-'GRAPwaardige' projecten investeert het GRAP niet in de vervanging van het groen. Dit betekent dat kleinere groenvakken in de buurten die aan vervanging toe zijn buiten de boot vallen. Deze 'eenvoudige' 1 op 1 vervangingen moeten geregeld worden via de onderhoudsbudgetten.

Hiermee richt het GRAP zich op de (meer)kosten van reconstructies, vervanging en herinrichting op stedelijk niveau. Deze worden op projectbasis gefinancierd. De grootschalige vervanging van bomen aan onze radialen, singels en overige uitvalswegen is een lange termijn proces.

We bevelen aan hiervoor een vervangingsplan op te stellen waarin de uitgangpunten (keuze in soort en maat bij vervanging, positie monumentale bomen, relatie kapverordening etc.), een globale planning en een kostenraming is opgenomen. De kosten hiervan kunnen vervolgens als vaste kostenpost worden opgenomen in een volgende actualisatie van het GRAP uitvoeringsprogramma (2010-2013).

3 Beleid

Er zijn veel beleidsstukken die iets zeggen over de ruimtelijke kwaliteit van Enschede. Een deel van dit beleid heeft ook betekenis voor dit GRAP. Hieronder een samenvatting van de belangrijkste documenten, geordend naar schaalniveau, plus de betekenis voor het GRAP:

Enschede biedt ruimte voor de toekomst: ruimtelijke ontwikkelingsvisie voor de langere termijn

De ruimtelijke ontwikkelingsvisie voor Enschede tot 2015 met een doorkijk naar 2030 laat zien wat de gemeente wil en vooral waar. Vastgesteld wordt welke gebieden in aanmerking komen voor toekomstige verstedelijking en waar grootschalige herstructurering gewenst is. Een hoofddoelstelling van de visie is versterking van de kernkwaliteiten van de stad (o.a. groene woonstad) en een duurzame ruimtelijke ontwikkeling o.a. door inbreiding (wat een druk kan leggen op de aanwezige (groene) ruimte).

Het GRAP is volgend aan deze RO-visie. Dit betekent dat het GRAP inspeelt op de verandering in de ruimtelijke structuren van de stad en antwoord geeft op de inpassing van nieuwe woon- en werkgebieden en nieuwe stadsranden. Op de plankaart van de RO-visie zijn belangrijke punten aangegeven die van invloed zijn op het nieuwe GRAP, o.a.:

- Nieuwe woonlandschappen aan de rand van de stad;
- Gevolgen nieuw bedrijventerrein Usseler es.

Landschapsbeleidsplan en landschapsvisies

In het landschapsbeleidsplan en de landschapsvisies, in het kader van de landinrichting, worden op uitvoering gerichte voorstellen gedaan ter verbetering van het functioneren van het landschap.

Voor het GRAP is de aansluiting en inbedding van de stedelijke groenstructuur op het omringend landschap van belang. Vanuit die invalshoek worden de ontwikkelingen nauwlettend gevolgd. In specifieke gevallen, bijvoorbeeld bij het uitbreiden van de gebruiksmogelijkheden in de stadsrand haakt het GRAP graag aan. In het GRAP wordt echter geen visie geformuleerd of projecten benoemd.

Mobiliteitsplan 2004 - 2015: kaders voor verkeer en vervoer

Om de doelen van het mobiliteitsplan te verwezenlijken is het van belang het (H)OV-net en het fietsnetwerk te verbeteren. Daarnaast is een goede afstemming nodig tussen de radialen en de ringen en dient de leefbaarheid en de verkeersveiligheid in woongebieden en buitengebied verbeterd te worden. In het mobiliteitsplan wordt een pakket van maatregelen benoemd, waarin in fasen geïnvesteerd wordt.

De koppeling met het GRAP is een belangrijke. Lijnvormige groenstructuren zijn immers gekoppeld aan het hoofdwegennet. Groen ondersteunt de oriëntatie en het karakter van de weg; hierbij is ondersteunen van de huidige verkeersfunctie bovengeschied aan het volgen van historische patronen. Bij het accentueren van historische patronen moet verwarring bij de gebruiker worden voorkomen. We zien dit als een integrale ontwerpogave.

Watervisie Enschede: "De blauwe aders terug in de stad"

Een van de doelstelling van de watervisie is dat water leidend is bij de ruimtelijke inrichting. Daarnaast moet het water weer in de belevingswereld van bewoners worden gebracht. Op dit moment worden het water en watersystemen in de plannen voor de openbare ruimte genegeerd. De meeste groengebieden hebben geen zichtbaar water in zich. Toch kent Enschede van oudsher een stelsel van beken die de stad van oost naar west (vanaf de stuwwal naar lager gelegen gronden) doorkruisen. In de loop van de tijd zijn deze beken in de stad steeds meer onder de grond verdwenen. Het wegstoppen van het water heeft geleid tot verschillende problemen met betrekking tot wateroverlast.

Een belangrijke ambitie van de watervisie is om de blauwe aders (beken) weer bovengronds te laten verlopen. Daarnaast moeten waterproblemen worden opgelost door het principe van vasthouden van water, bergen en afvoeren.

Groen- en waterstructuren gaan vaak samen. De ambitie oude beken weer zichtbaar boven de grond te krijgen wordt in het GRAP ondersteund. De beken kunnen in belangrijke mate bijdragen aan de identiteit van Enschede en de oriëntatie binnen de stad. Het GRAP laat echter het initiatief (en de financiering) vooralsnog bij het betreffende beleidsveld. In die zin beschouwt ze Water als van dezelfde orde als Verkeer of Sociale veiligheid.

Ruim baan voor bewegen: leidraad bewegen en ruimte in Enschede

Deze Sportstructuurvisie geeft aan dat de ruimtebehoefte zal verschuiven van sportruimte naar bewegingsruimte. Dit betekent een toenemende behoefte aan medegebruik van recreatieve en openbare ruimte voor solosporten en bewegingsactiviteiten als hardlopen, wandelen, skeeleren en fietsen. Gelet op de positie die sport en bewegen in de samenleving innemen, verdienen zij bij planontwikkeling een volwaardige plaats.

De ambitie van deze nota sluit aan bij de gebruiksfuncties die het GRAP aan groen toekent. Aangezien in het GRAP de waardering en het gebruik door bewoners hoog op de agenda staan wordt het medegebruik van de openbare ruimte voor bewegings- en sportactiviteiten verder uitgebreid. Dit betekent met name voor de wiggen, parken en grote groengebieden dat bij herinrichting of ontwikkeling de mogelijkheden hiertoe worden opgenomen in de planvorming. Niet alleen de kwantiteit maar ook de kwaliteit van het aanbod (hoogwaardige inrichting, prettige omgeving en veilig) is van belang.

Sprekend Enschede: gids voor ruimtelijke kwaliteit

De gids Sprekend Enschede brengt alle beleidsplannen met betrekking tot de openbare ruimte in beeld en koppelt deze aan de waardering door bewoners. Hiermee is het de bijbel voor de openbare ruimte en ruimtelijke ontwikkeling in Enschede. Er is een uitwerking per stadsdeel gemaakt. In totaal worden er ca. 40 deelgebieden onderscheiden, waarvan de identiteit wordt beschreven. Het beleid, de bevolkingswaardering en de ruimtelijke analyse leidt ten slotte tot zogenaamde grondhoudingskaarten, waarin per gebied wordt aangegeven van de toekomstvisie is. De grondhoudingen zijn:

1. respecteren (ondersteunen en versterken huidige ruimtelijke en functionele opzet),
2. respecteren met gericht vernieuwen,
3. vernieuwen met gericht respecteren en vernieuwen.

Bij de uitwerking op wijkdeelniveau is aangegeven welke specifieke knelpunten moeten worden opgelost en/of welke specifieke waarden er gerespecteerd moeten worden.

Sprekend Enschede en het GRAP vullen elkaar goed aan. Het (oude) GRAP is feitelijk een van de pijlers van deze gids. In Sprekend Enschede wordt verder ingezoomd op het groen op woonomgevingniveau. Het geeft de kaders aan op wijkniveau. Het is dus niet nodig dit, zoals in het oude GRAP wel gebeurde, in het nieuwe GRAP te doen. In het GRAP volstaan we met het formuleren van algemene uitgangspunten (strategie / visie) met betrekking tot groen in de directe woonomgeving (wijken). Voor de exacte invulling (ontwerppogave) verwijst het GRAP naar de Gids.

Hoewel er wel specifieke aanbevelingen worden gedaan worden in de Gids geen concrete acties of projecten benoemd. Het GRAP resulteert in een projectenlijst met betrekking tot de groenstructuur op het niveau van de stad. Samen met de stadsdelen willen we vanuit het GRAP ook werken aan projecten voor het groen in de wijken op basis van Sprekend Enschede.

Welstand Enschede: Bouwen aan identiteit

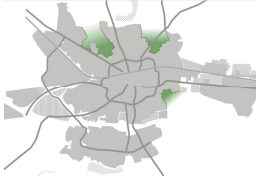
De Welstandnota is per definitie een beheerinstrument. Binnen de Welstandnota geldt de identiteit van een gebied als richtlijn. "De identiteit als richtlijn overstijgt de subjectieve beoordeling van mooi en lelijk en geeft de discussie over passend en niet passend handen en voeten" (la4sale). Enschede is rijk aan ruimtelijke identiteiten, maar deze vallen niet samen met wijkgrenzen en stadsdeelgrenzen. Daarom vormen niet de wijken maar de verschillende eenheden in ruimtelijke kwaliteit de basis voor de welstandszorg. Voor Enschede zijn 21 verschillende identiteiten gevonden, wat heeft geleid tot 21 categorieën voor welstandszorg, van stadsvilla's tot woonerfwijken en van stempelwijken tot boerenerven. Voor de hele stad zijn deze categorieën op kaart gezet, zodat voor elke plek terug te vinden welke specifieke eisen (toetsingscriteria) er vanuit welstand aan bouwplannen wordt gesteld. Tot slot wordt er tevens voor elke categorie aangegeven welke aanbevelingen nodig zijn om te zorgen dat bouwplannen bijdragen in kwaliteit en waarde bijdragen aan de openbare ruimte.

Er zijn twee belangrijke punten uit de welstandnota waar in het GRAP op aangesloten wordt. De eerste is het speerpunt om ruimtelijke kwaliteit te veranderen in ruimtelijke identiteit. Dit maakt het begrip kwaliteit tastbaarder. In het GRAP is identiteit gekoppeld aan de structurerende werking van groen. Het tweede punt is bij het bepalen van groenstructuren op woonomgevingsniveau niet de wijkgrenzen te hanteren voor het bepalen van eenheden, maar aan te sluiten op stedenbouwkundige eenheden, ofwel de categorieën van de Welstandnota. Het openbare groen dient de identiteit te versterken en kan er zelfs een extra dimensie aan geven. Zoals Sprekend Enschede de kaders geeft op wijkniveau, geeft de Welstandnota deze voor de buurten.

4 Visie

4.1 Wiggen

De kwaliteit

Enschede is één van de groenste steden van Nederland en in 2003/2004 zelfs de groenste stad! Dit wordt in grote mate veroorzaakt door de structuur van stedelijke vingers met groene wiggen, waardoor het buitengebied tot ver in de stad door loopt. Er zijn drie wiggen: de Hengelose wig, de Oldenzaalse wig en de Eschmarke wig. De betekenis van de wiggen voor de stad is zeer groot:

- De wiggen zorgen voor structuur en afwisseling. Een 'rondje Enschede' brengt je afwisselend in groene en stedelijke gebieden; Enschede is geen aaneengesloten gebied van woningbouw en bedrijfsterreinen.
- De wiggen garanderen een groot raakvlak tussen stad en buitengebied. Dit heeft een positieve invloed op de kwaliteit van de leefomgeving. Door de wiggen zijn natuur en landschap toegankelijk en worden recreatiemogelijkheden dicht bij huis geboden. Iedereen die in Enschede woont is binnen 10 minuten in het buitengebied.
- De wiggen brengen de natuur tot ver in de stad; ze zijn belangrijk in de natuurvoeding voor de wijken.

De visie

We willen de wiggen behouden en waar mogelijk versterken of ontwikkelen. Een invulling met kwalitatief hoogwaardige en duurzame groene bestemmingen en gebruiksmogelijkheden ten behoeve van bewegen, recreatie en spelen (bijvoorbeeld een vliegerweide en picknickmogelijkheden) is hiervoor noodzakelijk.

De stedelijke druk op de wiggen blijft een knelpunt. Uitzondering hierop is de aanleg van een P&R-terrein als onderdeel van HOV-Noord. De wig langs de Oldenzaalsestraat is hiervoor in beeld.

Om het landschappelijke karakter te behouden wordt andere aanvullende bebouwing in de wiggen alleen toegestaan wanneer dit bovengenoemde groene invulling en de gebruiksmogelijkheden versterkt.

Gebruiksmogelijkheden

De wiggen zijn goed toegankelijk vanuit de woongebieden. Er is een netwerk van langzaam verkeer routes. Verbetering van de toegankelijkheid van de wiggen is wenselijk ('rondje Enschede').

Ecologie

De natuurwaarde in de wiggen is hoog door het voorkomen van een grote diversiteit aan landschapselementen (houtwallen, houtsingels, waterlopen, weilanden en kleine akkers). Het gaat in de wiggen niet zozeer om het voorkomen van bijzondere biotopen, maar om een grote diversiteit en soortenrijkdom. De landschapselementen vormen een fijnmazig ecologisch netwerk; versnippering moet worden tegengegaan.

Ruimtelijke identiteit

De wiggen kennen een duidelijk landschappelijk karakter en zijn robuust van aard. De concentratie van recreanten in de wiggen is hoog, waardoor er veel kwaliteit aanwezig moet zijn in een relatief klein gebied.

Deze kwaliteit wordt veelal bepaald door de bestemming en inrichting van de wig. Kwalitatief hoogwaardige groene bestemmingen zijn bij uitstek geschikt om een goede kwaliteit te verkrijgen en te behouden.

Twee voorbeelden:

- Het nieuw te ontwikkelen landgoed op het Welna in de Oldenzaalse wig is een goed voorbeeld van een hoogwaardige groene bestemming. Instandhouding van de wig is gegarandeerd. De inrichting van het landgoed past bij de overgang van buitengebied naar stedelijk gebied, de inrichting is robuust en de groene ruimte is beleefbaar voor recreanten doordat het landgoed openbaar toegankelijk is.
- Agrarisch gebruik van de wiggen kan vanuit de ruimtelijke identiteit gezien een goede bestemming zijn. Voorwaarde hierbij is wel dat de landschappelijke beleefbaarheid voorop staat (liever een wei met koeien dan maïs), de gebieden toegankelijk zijn via fiets- en wandelpaden en continuïteit in de bedrijfsvoering gewaarborgd is. Als de levensvatbaarheid, en dus de continuïteit van de bedrijven in gevaar komt kunnen alternatieve vormen van agrarisch gebruik of alternatieve functies voor agrarische bedrijfsgebouwen een oplossing zijn. De mogelijkheden hiertoe worden in het Landschapsbeleidsplan omschreven.

4.2 Stadsranden

De kwaliteit

Confrontaties tussen stad en land leveren naast beperkingen ook kansen op. Vaak gaan beperkingen en kansen hand in hand; een waardevol natuurgebied biedt een uitbreidingsbeperking vanuit de stad maar is een kans om natuur dicht bij de stad beleefbaar en bereikbaar te maken. In het GRAP benaderen we de stadsrand vanuit de stad zelf (recreatie/gebruik); waar liggen de kansen en waar juist de beperkingen.

De visie

Op sommige plekken moeten stadsranden beleefbaar en bruikbaar zijn. Andere plekken verdienen een helder vormgegeven grens of een juist een diffuse overgang waarin de stad en het landschap met elkaar zijn verweven.

Afhankelijk van de situatie kun je kiezen voor een bepaalde vormgeving van de rand. Onderscheidend is hierbij de overgang tussen 'binnen en buiten'. Twee uitersten zijn de harde rand ; zowel visueel als functioneel een abrupte overgang, en de zachte rand; zowel visueel als functioneel een geleidelijke overgang van binnen naar buiten en vice versa.

Ook de bestemming van de stad ter plaatse van de stadsrand is bepalend voor het type rand en dus voor de visie. Een stadsrandvisie voor een woonwijk verschilt bijvoorbeeld van een stadsrandvisie voor een bedrijfsterrein.

Om hier invulling aan te geven onderscheiden we drie stadsranden:

1. De Woonrand
2. De Werkrand
3. De Gebruiksrand

Alvorens in te gaan op de visie per type rand allereerst de overkoepelende visie per functie:

Gebruiksmogelijkheden

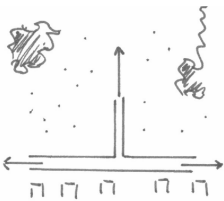
De gebruiksmogelijkheden worden afgestemd op de wens vanuit de bebouwde omgeving. Vanuit een industrieterrein is de gebruiksbehoefte anders dan vanuit een woonwijk.

Ecologie

Natuur en landschap grenzen aan bebouwing. Dieren en planten kunnen hierdoor makkelijk de wijken 'binnen dringen' waardoor de natuurbeleving in de wijken relatief hoog is. Behoud en versterking van natuur- en landschapswaarden in het buitengebied wordt uitgewerkt in de daarvoor bestemde landschapsplannen (o.a. Landschapsbeleidsplan). Toch moet ook vanuit de bebouwde omgeving rekening worden gehouden met deze waarden. Zo kunnen grote lichtmasten en sterke geluidsproductie dieren in de stadsrand afschrikken en verjagen. Duurzame afstemming tussen ecologische belangen en belangen vanuit de stad is daarom belangrijk.

Ruimtelijke identiteit

Bij de rand begint het buitengebied. Dit buitengebied is opgedeeld in verschillende landschapstypen. Elk landschapstype heeft een eigen identiteit van kleinschalig en besloten tot weids en open. In de daarvoor bedoelde landschapsplannen wordt de identiteit per landschapstype behouden en/of versterkt.

De Woonrand:

Dit type rand komt het meeste voor, woonwijken grenzen hier aan het buitengebied. Het buitengebied dient specifiek langs deze randen als stedelijk uitloopgebied. Evenals bij de groene wiggen is daarom de beleefbaarheid en toegankelijkheid van het buitengebied belangrijk. Of het buitengebied deze mogelijkheden biedt is per gebied verschillend. Hiaten in deze doelstelling worden uitgewerkt in de hiervoor bedoelde landschapsplannen. Het GRAP geeft een visie op de stadsrand gezien vanuit de stad zelf. We vatten deze visie samen in de volgende uitgangspunten:

- Visueel: Het landschap is vanuit de woonwijk visueel beleefbaar. Er is vrij zicht op het buitengebied vanaf wegen en er is een harde grens tussen straat en buitengebied.
- Fysiek: Het buitengebied is toegankelijk vanuit de woonwijk door doorgaande of secundaire wegen, wandelpaden en in mindere mate fietspaden. Voor fietsers is aansluiting op het 'rondje Enschede' van belang. Voor wandelaars gaat het om goede uitloopmogelijkheden.

Invloedsfeer GRAP

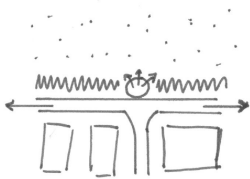
In het oude GRAP gold de bebouwde kom als grens.

In dit GRAP bestaan deze randen nog steeds maar zijn ze aangevuld met nieuwe randen vanuit de ontwikkeling van woonlandschappen. Door de woonlandschappen komen er nieuwe randen bij, maar vervallen de oude randen niet. Tussen de nieuwe woonlandschappen en de bestaande bebouwing worden groene zones gehandhaafd die als buffer dienen tussen oud en nieuw. De rand langs de oude bebouwing blijft na realisatie van de nieuwe bebouwing dus als woonrand aangemerkt.

Het GRAP initieert geen projecten voor het buitengebied. Wel wordt alert gereageerd als plannen voor het buitengebied (bijvoorbeeld Landinrichtingsprojecten Enschede Noord en Zuid) bij kunnen dragen aan de visie in dit GRAP.

De werkrand:

Hier ontmoeten werkgebied en buitengebied elkaar. We maken een onderscheid in twee typen werkgebieden: 1) de traditionele bedrijven- en industrieterreinen en 2) de hoogwaardige bedrijventerreinen.

1) Traditioneel bedrijven- en industrieterrein

Deze terreinen zijn volledig ingericht op de doelstellingen vanuit de bedrijven. Functionaliteit staat voorop. Er is een harde overgang van stad naar buitengebied (zowel harde als diffuse randen komen voor).

De doelstellingen van deze qua sfeer en schaal zeer verschillende gebieden liggen ver uit elkaar. Een duidelijke relatie hiertussen is daarom in meerdere opzichten niet wenselijk. Het buitengebied heeft vanuit de stad (het bedrijven- of industrieterrein) bekeken weinig meerwaarde, terwijl vanuit het buitengebied gezien de stad een visuele bedreiging vormt. De visie voor 'werkranden' vatten we samen in de volgende uitgangspunten:

- Een harde grens tussen het buitengebied en de stad;
- Beperken van het zicht op de stad vanuit het buitengebied (Visuele afgrenzing);
- Het buitengebied is alleen beleefbaar langs de rand (lunchwandeling en/of buiten-lunchlocatie). Dit is slechts pleksgewijs toepasbaar, veel bedrijven grenzen immers direct aan het buitengebied met de ontsluitingswegen aan de binnenzijde;
- De bestemming van het buitengebied heeft geen relatie met de wensen vanuit de stad, met uitzondering van eventuele milieubeperkingen als hindercirkels.

2) Hoogwaardige werkgebieden

Dit zijn bedrijventerreinen met een groene uitstraling, ingepast in het landschap, die recent ontwikkeld zijn of nog ontwikkeld moeten worden. Uitgangspunten hiervoor zijn:

- De overgang van stad naar land is diffuus; landschappelijke lijnen en elementen lopen vanuit het buitengebied door in het bedrijventerrein;
- Er is een evenwicht tussen werken, natuur en landschap (ecozone).

Gebruiksrand:

In gebruiksranden uiten bewoners hun behoefte om het buitengebied mede te gebruiken. Je zou kunnen zeggen dat de doelstelling die bijvoorbeeld voor de groene wiggen geldt: medegebruik, toegankelijkheid en beleefbaarheid, in de gebruikszone wordt gehaald.

In zekere zin is dit ook zo, toch zijn er mitsen en maren. In het verleden werden deze gebruiksranden ervaren als slordig, onveilig en landschapsontsierend. Ze werden ook wel 'rommelzones' genoemd. In de visie vinden we een evenwicht tussen deze twee belevingsmogelijkheden, de volgende uitgangspunten vatten dit samen:

- Er wordt actief gestuurd op de inrichting en de bestemmingen van deze zone. De randen bieden hierdoor gebruiksmogelijkheden voor een 'breed publiek'. Een relatief smalle zone krijgt meerdere bestemmingen, te denken valt aan: volkstuinen, sportterreinen, hondentrainingsvelden en paardenweides. Kleinschaligheid is hierbij een voorwaarde;
- Er wordt een actief handhavingsbeleid gevoerd.

Door gericht te investeren in de stadsranden wordt op tal van plekken het landschap vanuit de stad beter toegankelijk en beleefbaar. De stadsranden zijn aangegeven op de visiekaart van het GRAP.

4.3 Lijnvormige elementen

-----> Radialen en ringen

De kwaliteit

De radialen en ringen in de stad vertellen iets over de groei die de stad heeft door gemaakt en nog steeds door maakt. Het zijn belangrijke verkeersaders: Het zijn de snelste routes om de stad binnen te gaan en te verlaten en je door de stad te verplaatsen. Langs een deel van de radialen zijn HOV-lijnen aangelegd of in voorbereiding.

De visie

Gebruiksmogelijkheden

Primair zijn de ringen en radialen ingericht met als doel de verkeersgebruikers optimale mogelijkheden te bieden om zich van A naar B te verplaatsen.

Ecologie

Ecologie is van ondergeschikt belang.

Ruimtelijke identiteit

Identiteit is bij ringen en radialen gekoppeld aan oriëntatie. Radialen en ringen moeten voldoende mogelijkheden bieden om je als passant te oriënteren. Een logisch patroon in de totale weginrichting is hierom van belang. Groen maakt onderdeel uit van deze weginrichting.

Qua groen kennen de ringen een constant patroon van laanbeplanting in de middenberm van de weg. Of dit een enkele of dubbele rij bomen moet zijn wordt bepaald in de ontwerpogave.

De radialen daar en tegen veranderen (versmallen) van buiten naar binnen; de ruimte voor groen wordt richting het centrum steeds beperkter. Voor de radialen geldt dat de verkeersgeleiding meer bepalend is voor de inrichting van de weg dan het historisch patroon.

Behalve een functioneel profiel zijn de radialen en ringen esthetisch van goede kwaliteit, ze zijn immers het visitekaartje van de stad. Eenheid in beleving is hierbij van belang.

De ringen en radialen zijn aangegeven op de visiekaart van het GRAP. De in het GRAP-1997 benoemde opgaven voor radialen en ringen moet onder het nieuwe GRAP worden afgemaakt.

-----> Spoortracé

De kwaliteit

Het spoortracé bestaat uit een boven het maaiveld gelegen tracé en een verdiept tracé. Het tracé is belangrijk omdat het een harde lijn vormt door de stad waar je letter en figuurlijk niet omheen kan. Het tracé heeft hierdoor een grote impact op de omgeving. Het gehele tracé is voor een groot deel voorzien van begeleidende beplanting in verschillende vormen (o.a. gras, bosplantsoen, bomenrijen). De groenstroken, zover ze geen eigendom zijn van de NS, duiden we aan als openbaar groen. Dit openbaar groen kan gebruiksgroen (wandelen, hondenuitlaatgebied) of kijkgroen (zicht vanuit woningen, passanten) zijn.

De visie

Gebruiksmogelijkheden

Uiteraard is de belangrijkste functie van het tracé een vervoerfunctie (treinen). De randen van het tracé bieden echter ook mogelijkheden voor fietsen en wandelen. Op wijkniveau wordt dit waar nodig uitgewerkt. Het GRAP gaat hier dan ook niet verder op in.

Ecologie

Het spoortracé is feitelijk een groene lijn dwars door de stad en biedt hierdoor migratiemogelijkheden voor kleine dieren. Het tracé zelf is in eigendom van en in beheer bij de Nederlandse Spoorwegen, waardoor vanuit het GRAP weinig invloed uit geoefend kan worden. De aangrenzende groene gebieden zijn wel in eigendom van de gemeente. Inrichting en beheer kunnen hierdoor afgestemd worden op de ecologische kwaliteit van het tracé. Ook hier geldt dat verdere uitwerking op wijkniveau plaats vindt.

Ruimtelijke identiteit

De harde lijn van het spoortracé versterkt de stedelijke structuur niet maar doorsnijdt deze. We kiezen er daarom voor hier niet de aandacht op te vestigen en stemmen het groen langs het tracé af op de wensen vanuit de aangrenzende wijken. Dit betekent echter niet dat het tracé niet gezien mag worden en achter beplanting verscholen gaat. Ook het zicht vanuit de trein op de stad speelt hier een rol bij. We kijken slechts op lokaal niveau of zich mogelijkheden voordoen en het wenselijk is de impact van het tracé te gebruiken in het ontwerp.

Het nieuwe (wijk)park in Twekkelerveld is een mooi voorbeeld van het inrichting van de spoorzone.

-----> Twentekanaal

De kwaliteit

Binnen de stad is weinig oppervlaktewater aanwezig. Het Twentekanaal is daarom een onderscheidend en waardevol element. Daarbij vertelt het ons iets over de historie van Enschede. Het kanaal loopt door industrieel gebied. Bedrijven grenzen vaak direct aan het water waardoor doorgaande routes ontbreken. Het Twentekanaal is hierdoor slecht bereikbaar en dus beleefbaar. De potenties die het kanaal heeft, water oefent altijd een grote aantrekkingskracht uit op recreanten, zijn hierdoor niet benut.

De visie

Gebruiksmogelijkheden

Het kanaal met de haven is een prachtige plek waar men het water beleeft. Het gebied is bereikbaar door doorgaande wegen en wandel- en fietsroutes. Er zijn voorzieningen voor recreanten en de omgeving van het kanaal en de haven is 'aangekleed' met groen en andere civieltechnische voorzieningen als bruggen en verlichting. Samengevat is de omgeving van het kanaal toegankelijk en beleefbaar.

Ecologie

Het kanaal zelf en de oevers bieden goede mogelijkheden om de ecologische kwaliteit te verbeteren. Bij herinrichting van het gebied moeten maatregelen ter verbetering van de ecologische kwaliteit worden meegenomen. Samenwerking met waterschappen (eigenaar) en Rijkswaterstaat (beheerder) is hierbij essentieel.

Ruimtelijke identiteit

Water is bepalend voor de identiteit. Deze identiteit blijft bepalend voor het gebied. Zoals reeds verwoord onder het kopje gebruiksmogelijkheden moeten beleefbaarheid en gebruiksmogelijkheden verbeterd worden.

4.4 Bijzondere groengebieden

-----> Parken

De kwaliteit

De parken in Enschede bepalen mede de identiteit van de stad en zijn groene rustpunten (versus gebruikruimte). Een aantal parken ligt geïsoleerd in het stedelijk gebied en een aantal parken is verlengstuk van een groene wig. 80% van de Enschedese bevolking maakt 1 of meerdere keren per jaar gebruik van een park.

De parken zijn bij uitstek geschikt als wandelgebied en om te genieten van een groene omgeving. De parken bieden echter meer dan alleen een groene kwaliteit en wandelmogelijkheden. Ieder park heeft een eigen identiteit met bijbehorende faciliteiten en gebruiksmogelijkheden. Daarbij verschillen de parken in grootte en historie. We onderscheiden hierin 2 groepen:

- Groep 1 zijn grote parken met een functie op stedelijk niveau;
- Groep 2 zijn kleinere parken met een functie op wijkniveau maar wel gelegen aan de stedelijke hoofdstructuur.

Hieronder een overzicht:

Groep 1

Bij bovenstaande thematisering geldt dat ze geen keurslijf mogen zijn bij het organiseren van losse activiteiten in de parken.

Parken:	thema:	kenmerken:
Volkspark	cultureel vermaak	festiviteiten en cultuuruitingen
G.J. van Heekpark en Van Lochembleekpark	Sportief	sport- en spelvoorzieningen/activiteiten
Wooldrikspark en Blijdensteinpark	collectie	kunst, expositie, beelden, kinderboerderij, plantentuin
Abraham Ledebroerpark	ambachtelijk educatief	Twent's, cultuurhistorie, educatie
Wesselerbrinkpark	van cultuur tot natuur	water, natuur, buitengebied, educatie, groen
Eschmarkepark	ecologie	natuur, overgang beheer intensief naar extensief
Gedenkparken	gedenken	waardig, monument, bezinning
Bleken	Twentse cultuurhistorie	

De in het GRAP-1997 benoemde reconstructie van stadsparken moet onder het nieuwe GRAP worden afgemaakt.

Groep 2

Aan deze groep parken zijn door de kleinere schaal en de wijkfunctie geen specifieke thema's toegekend. De parken zorgen op wijkniveau voor groene rustpunten en bieden wandel- en speelmogelijkheden. Ze krijgen aandacht in het GRAP omdat ze gelegen zijn aan de stedelijke hoofdstructuur en als zodanig als blikvangers fungeren.

Parken:

Florapark

Ainsworthpark

Cromhoffbleekpark

Naast een duidelijk thema (groep 1) wordt de identiteit van ieder park mede bepaald door het ontwerp. Zo heeft het Van Heekpark een landgoedsfeer (met het van Lochembleekpark een Engelse landschapsstijl) door een klassiek-formeel ontwerp en het Wesselerbrinkpark een typische jaren '70 look met grote grasvelden, rechte lijnen en waterpartijen. Ook speelt in een aantal parken de aanwezige bebouwing een belangrijke rol, zoals de villa in het Blijdenstein- en het verpleeghuis in het Cromhoffbleekpark.

De visie

Gebruiksmogelijkheden (in relatie tot kwaliteit)

De parken zijn specifiek ingericht om mede gebruikt te worden door de burgers van Enschede. Gebruiksmogelijkheden zijn dus volop aanwezig; de parken worden dan ook intensief gebruikt. Door het intensieve gebruik is de kwaliteit van de parken erg belangrijk. Kwaliteit is zoals die door de gebruikers wordt ervaren. Deze kwaliteit wordt naast de gebruiksmogelijkheden bepaald door de inrichting en verzorging van het park.

Daarom moet er in de parken altijd aandacht zijn voor vervanging van groen. De bedoelingen van het oorspronkelijke ontwerp worden hierbij gerespecteerd, maar nieuwe inrichting of vervanging voldoen aan de wensen van nu. Het ontwerp is dus niet bij voorbaat leidend.

Ecologie

De ecologische kwaliteit verschilt sterk per park en is afhankelijk van ligging, inrichting en beheer. In de parken met de beste mogelijkheden voor ecologie is ecologie als functie gelijk aan medegebruik en identiteit. Een voorbeeld hiervan is het Eschmarkepark waar ecologie zelfs als thema wordt ingezet. In het Wooldrikspark en Blijdensteinpark daarentegen is ecologie als functie volgend op de andere functies. Dit uit zich ook in het thema 'collectie'.

Ruimtelijke identiteit

De bovengenoemde thema's dragen bij aan de eigen identiteit van de parken. De thema's bepalen mede de verschillen in sfeer en identiteit maar zijn niet zo bindend dat genoemde activiteiten nooit in andere parken mogen plaatsvinden. Hoewel het Volkspark er bijvoorbeeld primair voor ingericht is kunnen festiviteiten ook in andere parken worden gehouden.

Door een juiste inrichting, oog voor vervanging van groen en voldoende gebruiksmogelijkheden houden de parken een grote aantrekkingskracht op de bewoners van Enschede.

-----> Gedenkparken

De kwaliteit

'De Wester' en 'De Ooster' zijn de twee grote begraafplaatsen van Enschede. Ze zijn ongeveer 100 jaar oud en hebben bijzondere kwaliteiten. Kenmerkend voor de gedenkparken zijn de unieke vormgeving en de grote verzameling van bijzondere en vaak oude bomen en struiken.

Naast deze twee grote gedenkparken zijn er in Enschede een aantal kleinere begraafplaatsen met deels dezelfde kwaliteiten als De Ooster en De Wester.

De visie

Gebruiksmogelijkheden

De gedenkparken hebben een hele unieke kwaliteit, ze stralen rust en waardigheid uit in een zeer groene omgeving. Veel inwoners van Enschede waarderen deze kwaliteit. De gedenkparken zijn daarom openbaar toegankelijk, er zijn doorgaande wandelroutes en er zijn faciliteiten aanwezig als bankjes.

Ecologie

De gedenkparken zijn rustige groene gebieden en bieden hierdoor mogelijkheden voor plant en dier. De ecologische kwaliteit wordt echter sterk bepaald door het beheer van de gedenkparken. Het beheer is weer afhankelijk van het gebruik: wordt er nog begraven, biedt de inrichting/het ontwerp mogelijkheden etc.? Het beheer van gedenkparken wordt uitgewerkt in aparte beheerplannen.

Ruimtelijke identiteit

Elk gedenkpark is uniek qua identiteit en heeft daarom een eigen beheer- en onderhoudsstrategie.

4.5 Groen in de wijken

De kwaliteit

Iedere wijk is in een verschillende periode vanuit verschillende doelstellingen ontworpen. De wijken verschillen hierdoor van sfeer en karakter. Ook de hoeveelheid en het type groen kent per wijk grote verschillen. In het centrum bestaat het groen bijvoorbeeld vooral uit bomen terwijl in de typische jaren '70- '80 wijken met een woonerfstructuur (Stokhorst) het groen bestaat uit heestervakken, bomen en bosplantsoen.

De visie

Beheer en onderhoud blijft altijd een belangrijk aspect binnen het wijkgroen en bepaald in grote mate de kwaliteit van de omgeving. De visie op het groen is per wijk verschillend. Sommige wijken vragen om versterking van de eigen identiteit, andere wijken moeten in zijn geheel omgevormd worden doordat de wijkopzet verouderd is. Weer andere wijken voldoen prima in de huidige opzet. Omdat het GRAP een 'overall' visie geeft op het groen in Enschede formuleren we geen visie per wijk. Een visie per wijk is uitgewerkt in de gids 'Sprekend Enschede'. Wel kunnen specifieke groenprojecten op wijkniveau, zoals wijk- en buurtvoorzieningen of laanbeplantingen, vanuit het GRAP (mede) gefinancierd worden.

Bij het groen in de wijken heeft het GRAP twee bijzondere aandachtspunten:

1. Stadsdeelcentra

De stadsdeelcentra zijn het visitekaartje van de stadsdelen. De centra worden druk bezocht.

De kwaliteit van het openbaar groen rondom de stadsdeelcentra is niet bijzonder hoog. De stadsdeelcentra verdienen een groene kwaliteitsimpuls.

2. Hot spots

Binnen de wijken zijn zogenaamde 'hot spots' aan te merken. Dit zijn kleinschalige gebieden met een herstructurerings- of functieveranderingsopgave, (vernieuwen, al dan niet met gericht respecteren). De volgende hot spots worden onderscheiden:

- Lasonder
- Dolphia
- Bothoven
- Tweekelerveld
- Hart van Stadsveld
- Stroinkslanden-Zuid
- Eekmaat/Glanenbrug

De positie van groen binnen de hot spots is belangrijk. Hierbij gaat het niet alleen om de meerwaarde voor de plek zelf, maar ook om het genereren van een kwaliteitsimpuls aan een groter gebied (positieve spin off voor de wijk). Deze impuls wint aan extra kracht door GRAP-projecten te verweven met allerlei sociale initiatieven en, niet in de laatste plaats, door samen te werken met andere (markt)partijen, zoals woningcorporaties. Door vanuit het GRAP (mede) te investeren in hotspots dragen we bij aan een versterking van de fysieke positie van deze buurten met een relatief zwakke sociaal-economische positie.

We dagen bewoners en marktpartijen uit om samen met ons te werken aan de kwaliteit van de woonomgeving!

4.6 Bijzondere opgaven

In de toekomst komen enkele integrale ontwikkelopgaven in beeld waarin het groen een belangrijke plek verdient. Op dit moment is het echter te vroeg hiervoor een groenvisie voor te formuleren. Het betreft de volgende, toekomstige opgaven:

- Middengebied Hengelo-Enschede;
- Ecologische Verbindingszones;
- A35 zone: integrale visie op de ontwikkelingsmogelijkheden van de zone rond Rijksweg 35 (o.a overkluizing van de Rijksweg);
- Usseler V: integrale visie op de groene zone rond de Usseler es en de uitvalsweg;
- (Visuele) relatie Wesselerbrinkpark-woonlandschap-buitengebied;
- Beken.

De opgaven zijn verwerkt op de visiekaart van het GRAP. Het GRAP initieert geen projecten voor deze opgaven.

5 Strategieën en criteria

5.1 Strategieën

Bij het realiseren van ruimtelijke ontwikkelingen op stedelijk niveau zijn vele partijen betrokken. Niet alleen vanuit de verschillende gemeentelijke beleidsvelden, maar ook vanuit andere publieke organen en private partijen worden initiatieven ontplooid.

Om sterk te staan in dit krachtenspel en er juist van te profiteren bij het uitvoeren van de visie is het goed na te denken over de te hanteren strategie.

Per project of per gebied wordt een inschatting gemaakt welke strategie het beste resultaat oplevert. Dit hangt ook af van de bron van financiering van de te nemen maatregel.

Uit de volgende 3 mogelijke strategieën kan telkens gekozen worden:

1. Defensief alerte houding bij ontwikkelingen die de GRAP-visie doorkruisen (dit kost geen geld)
2. Offensief actieve en initiërende houding om doelstellingen uit GRAP te verwezenlijken door rechtstreekse inzet van GRAP-gelden. Hieronder valt bijvoorbeeld ook het aanwenden van invloed om zaken gedaan te krijgen, die echter wel door anderen gefinancierd behoren te worden. Te denken is aan beheerzaken (stimuleren inhaalslag parken) of aanpassingen op particuliere gronden.
3. Coöperatief participeren in ontwikkelingen die (kunnen) bijdragen aan GRAP-doelstellingen. Onder andere door het verweven van GRAP-projecten met andere projecten. ('werk met werk maken'). Hieronder valt ook het inhoudelijk adviseren bij projecten, die anders de doelen van het GRAP zouden (kunnen) uithollen of doorkruisen. Eventueel kan GRAP-geld als smeermiddel aangewend worden in ruil voor invloed. Het gaat dan bijvoorbeeld om de zogenaamde bijzondere opgaven.

Meer dan in het GRAP-1997 zetten we in op een coöperatieve strategie. We spreken af dat we bij elke opgave actief op zoek gaan naar partners om groenprojecten van de grond te krijgen. Hierin verwachten we een trekkersrol van ons stadsdeelmanagement. Ten opzichte van 1997 verschuift de defensieve strategie (de strategie waarmee we ongewenste ontwikkelingen een halt toe roepen) meer naar de achtergrond.

5.2 Criteria bij beoordeling projecten

Vaak zal het niet mogelijk zijn alle projecten uit te voeren die aangedragen zijn of worden. Voor de beoordeling en onderlinge vergelijking van projecten zijn de volgende zaken van belang:

- toets type project
- inhoudelijke toetsing

Type project

Er kunnen verschillende soorten projecten aangedragen worden. De eerste toets ligt in de beoordeling of het een type project is dat binnen de scope van het GRAP valt.

De projecten liggen op de volgende lijn:

Inhoudelijke toetsing

Belangrijk is natuurlijk vervolgens dat ook inhoudelijk wordt gekeken of een project 'GRAPwaardig' is.

Het GRAP is gericht op aanvulling, reconstructie en vervanging van groen dat tot de hoofdstructuur van de stad behoort; de in het GRAP benoemde wiggen, stadsranden, lijnvormige elementen en bijzondere groengebieden. Groenprojecten in de wijken zijn niet benoemd in het GRAP. Of deze en/of andere projecten in aanmerking komen voor een bijdrage vanuit het GRAP ('GRAP-waardig' zijn) wordt bepaald door toetsing aan de volgende criteria:

- Het project is opgenomen in de projectenlijst van het GRAP;
- Het project levert een bijzondere bijdrage aan de groen kwaliteit op tenminste wijkniveau (gebruik, ruimtelijke kwaliteit en of ecologie);
- Het project is niet (volledig) financieerbaar vanuit andere bronnen;
- Aan het project moet een visie ten grondslag liggen.

De "Hot-spots" worden als GRAP-waardige projecten beschouwd.

6 Financiën en scenario's

Allereerst wordt in dit hoofdstuk de financiële situatie rondom het GRAP geschetst. Daarbij is de volgende opbouw gehanteerd:

- Beschikbaar nu en straks
- Vaststaande uitgaven
- Aanvraag extra middelen
- Keuzeprocess met de Raad

Omdat we voorzien dat er ook met extra aangevraagde gelden prioriteiten gesteld moeten worden, zijn vervolgens een aantal scenario's opgesteld, die aangeven wat de mogelijkheden zijn binnen de beschikbare middelen. We sluiten af met een advies over de te volgen koers.

6.1 De financiële situatie

Beschikbare middelen nu en straks

Het GRAP-budget is opgebouwd uit gemeentelijke middelen, ISV-gelden en inkomsten uit de verkoop van snippergroen. Hier ziet u de budgetten van afgelopen jaren.

Budgetoverzicht	budget per jaar	
2001	€	779.000,00
2002	€	911.000,00
2003	€	892.000,00
2004	€	372.000,00
Totaal	€	2.954.000,00
Gemiddeld per jaar	€	738.000,00

Door het teruglopen van de ISV-gelden en de inkomsten uit snippergroen zal dit bedrag de komende jaren slinken tot € 180.000,00 per jaar. Dit is te weinig om substantieel acties te ondernemen vanuit het GRAP. Deze tabel schetst de ontwikkeling zonder ingrijpen.

Vooruitblik 2005-2009 autonome ontwikkeling	2005	2006	2007 - 2009
Bestaand MJB	€ 90.000,00	€ 90.000,00	€ 90.000,00
Opbrengst snippergroen (raming)	€ 45.000,00	€ 45.000,00	€ 45.000,00
ISV	€ 45.000,00	€ 45.000,00	€ 45.000,00
Eenmalig ISV en compensatie	€ 125.000,00	€ 155.000,00	€ 0,00
Totaal	€ 305.000,00	€ 335.000,00	€ 180.000,00

Vaste posten

Vaste kostenposten voor het GRAP waren de afgelopen jaren de voorbereidingskosten van de projecten en de zogenaamde trekkingsgelden. Voor de voorbereidingskosten wordt in de regel 10% gereserveerd.

De trekkingsgelden betreffen de afspraak dat een deel van het budget, in het verleden gewoonlijk een bedrag van € 50.000,00 per jaar, verdeeld wordt over de stadsdelen voor diverse kleine projecten in de wijk. De stadsdeelbeheerders dragen deze projecten aan.

Daarnaast zijn er nog de kosten van de 'lopende' projecten. Dit zijn de projecten die al in het GRAP-programma van 2002 - 2008 stonden. Gezien de verwachtingen die zijn geschapen richting stadsdelen moet deze lijst wel afgemaakt worden. Het tempo daarvan kan variëren. Met het afmaken is een bedrag van circa € 400.000,00 (exclusief 10% voorbereidingskosten) gemoeid.

Tot slot heeft het GRAP altijd zoveel mogelijk de combinatie met de projecten uit het Meerjaren Investeringsplan Wegen (MIW) gezocht. Bij reconstructies van wegen werd voor het groene deel een bijdrage vanuit het GRAP-geld geleverd. De planning van het MIW is hierbij leidend. De exacte bedragen per jaar zijn (nog) niet bekend, maar een ruwe schatting op basis van de wegen die in het MIW gepland staan leidt tot een bedrag tussen de € 600.000,00 en € 700.000,00. Om deze handelwijze te kunnen continueren, wordt jaarlijks een bedrag gereserveerd van € 120.000,00.

In de onderstaande tabel zijn de vaste reserveringen weergegeven voor de periode 2006 - 2009. Het is duidelijk dat er zonder extra budget weinig overblijft voor de (nieuwe) ambities van het GRAP.

Zelfs zonder deze nieuwe projecten is er een gat van zo'n € 110.000.

Vaste reserveringen 2006 - 2009	Bedrag per jaar
Trekkingsgelden	€ 50.000,00
Afmaken lopende GRAP-projecten 2002-2008	€ 100.000,00
Reservering GRAP-bijdrage MIW-projecten	€ 120.000,00
Vorbereidingskosten (circa 10%)	€ 20.000,00
Totaal	€ 290.000,00

Extra aanvraag € 250.000,00

Daarom is voor de periode 2006 - 2009 een extra beroep gedaan op de gemeentelijke middelen voor € 250.000,00 per jaar.

Hiermee komt voor de genoemde periode een totaalbedrag van € 430.000,00 per jaar beschikbaar. Door eenmalige donatie vanuit ISV-post onvoorzien en compensatie uit de najaarsnota van 2004 valt het bedrag voor 2005 en 2006 hoger uit. Vanaf 2007 is het budget dan stabiel.

Onderstaande tabel illustreert de opbouw.

Vooruitblik 2005-2009	2005	2006	2007 - 2009
Bestaand MJB	€ 90.000,00	€ 90.000,00	€ 90.000,00
Opbrengst snippergroen (raming)	€ 45.000,00	€ 45.000,00	€ 45.000,00
ISV	€ 45.000,00	€ 45.000,00	€ 45.000,00
eenmalig ISV en compensatie	€ 125.000,00	€ 155.000,00	€ 0,00
Aanvraag nieuw beleid	€ 0,00	€ 250.000,00	€ 250.000,00
Totaal	€ 305.000,00	€ 585.000,00	€ 430.000,00

Al met al zijn de beschikbare middelen, zelfs met de extra aanvraag, duidelijk lager dan de afgelopen jaren. Dit heeft invloed op de slagkracht van het GRAP.

Keuzes voor de Raad

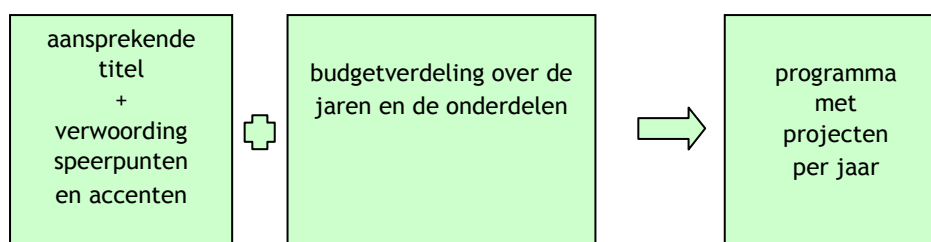
De aanvraag van € 250.000,00 geeft een budget van € 430.000,00. Er staan zoveel projecten 'op de lijst' dat ook bij dit budget niet alles kan worden aangepakt. Er moeten keuzes gemaakt worden. In dit keuze-proces willen wij graag de Raad betrekken. Er zijn daarom vier scenario's opgesteld die elk op basis van een bepaald thema prioriteiten aanbrengen in de projectenlijst.

6.2 Scenario's

Voor een uiteindelijke prioritering van de projecten, kun je een aantal scenario's opstellen.

Principe

Een scenario spreekt zich uit over de speerpunten en accenten voor de komende periode. Op basis hiervan wordt de besteding van het budget aangegeven. Op basis hiervan kan een bijpassend programma worden opgesteld. Schematisch ziet dat er zo uit:

Vier scenario's

Discussiërend in een brede groep zijn de volgende scenario's opgesteld:

- Land in de stad:

Het landschap moet in de stad beleefbaar zijn en de stad moet komend vanuit het land herkenbaar zijn. In dit scenario zetten we in op visieontwikkeling en uitvoering van projecten in de wiggen, de verbetering van de beleving en het gebruik van de stadsranden en het voltooiën van de bomenstructuur van ringen en radialen.

- Trots op de stad:

De parken in de stad, de landgoederen in de wiggen, de historische lijnen en de parels in de wijken zijn de kernwaarden van de stad waarin we moeten investeren.

- Buiten in de buurt:

Bewoners vinden groenkwaliteit dicht bij huis. Samen met bewoners en partners in de stad zetten we in op de (gebruiks)waarde en de kwaliteit van het groen in de directe woonomgeving.

- Werk met werk:

We maken af wat we ingezet hebben en formuleren geen nieuwe groenprojecten. Of en in hoeverre er geïnvesteerd wordt in groenprojecten is afhankelijk van de beschikbaarheid van interne en externe geldstromen waar het groen van kan profiteren of mee kan liften.

Op de volgende pagina's zijn de scenario's uitgewerkt. Hierbij moet opgemerkt worden dat een keuze pas echt doorwerkt vanaf 2006. De bestemming van de gelden van 2005 is, in verband met de nodige voorbereidingen, nagenoeg geheel vastgelegd.

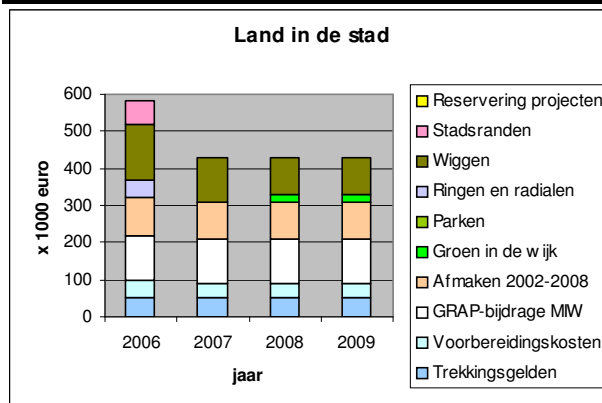
Per scenario is - uitgaande van een besteedbaar jaarbudget van € 430.000 (in 2006 € 585.000) - een concrete besteding van het budget opgesteld. Voor elk van de scenario's geldt dat het uitvoeringstempo van de projecten sterk afhankelijk is van de mate van succes bij het genereren van extra financiële middelen via de coöperatieve strategie. In elk van de scenario's zal een deel van de projecten doorschuiven tot na 2009.

Land in de stad

- Thema** De afgelopen jaren is veel aandacht en energie vanuit het GRAP uitgegaan naar belangrijke groenwaarden in de stad: parken, singels, wijkgroen etc. Daarbij zijn mooie resultaten geboekt. Onderdelen als de groene wiggen zijn daarbij lang als vaste waarde beschouwt. Uit de confrontatie blijkt echter dat de bruikbaarheid en de structurerende werking van de wiggen onder druk staan: ze dreigen dicht te slibben en zijn slecht toegankelijk. Het scenario 'Land in de stad' wil hier iets aan doen. Het landschap moet beleefbaar en bruikbaar zijn in de stad en de stad herkenbaar zijn vanuit het landschap. Het gaat dan om de bewegingen binnen de stad, maar ook om bewegingen van binnen naar buiten en vice versa.
- Speerpunten** De belangrijkste uitdaging zal liggen in het ontwikkelen van ontwikkelingsvisie, een 'plan van aanpak', voor de wiggen. Deze moet gericht zijn op het behouden en verbeteren van robuuste, groene gebieden met grote recreatieve gebruikswaarde. We moeten daarvoor met andere partijen om de tafels. Dit vraagt een actieve en stimulerende strategie. Ook de randen zijn, als huid van stad, belangrijk in de uitwisseling tussen stad en land. Praktische oplossingen om deze te verbeteren worden opgestart.
- De radialen vormen de belangrijkste in- en uitgangen van de stad. Aan radialen is al veel aandacht besteed. Dit werk wordt met voorrang afgemaakt.
- Aan de visievorming wordt ook een uitvoeringsprogramma gekoppeld, met aanleg van paden, voorzieningen, beplanting etc.
- Acties**
- Visievorming voor de wiggen
 - Geconstateerde gebreken in de woonranden aanpakken
 - Geformuleerde projecten radialen met voorrang voltooien.
 - Uitvoeringsprogramma's

Budget

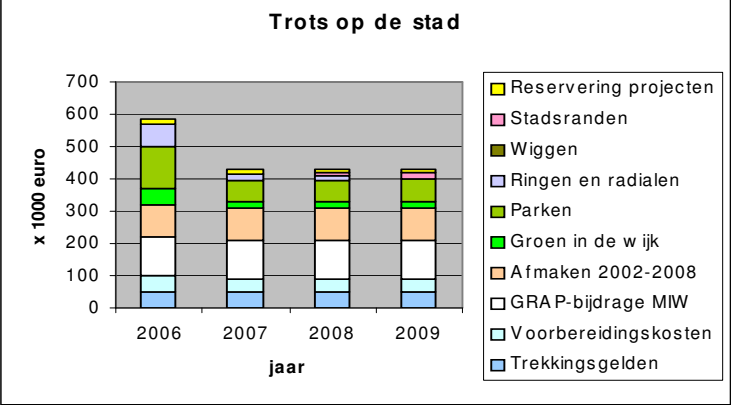
maal 1000 euro / jaar	2006	2007	2008	2009
Trekkingsgelden	50	50	50	50
Vorbereidingskosten	50	40	40	40
GRAP-bijdrage MIW	120	120	120	120
Afmaken 2002-2008	100	100	100	100
Groen in de wijk	0	0	20	20
Parken	0	0	0	0
Ringen en radialen	50	0	0	0
Wiggen	150	120	100	100
Stadsranden	65	0	0	0
Reservering projecten	0	0	0	0
Totaal	585	430	430	430

Trots op de stad	
Thema	<p>Enschede is een stad met rijke historische waarden. Deze historie vloeit voort uit de morfologie van het landschap gecombineerd met de economische, sociologische en culturele ontwikkeling van de stad. Veel van deze vaste waarden zijn herkenbaar in de stedelijke (groen) structuur van de stad: parken, landgoederen, wegenstructuur etc. Dit kunnen we samenvatten onder het groene culturele erfgoed van de stad. Dit scenario wil zich sterk maken voor het behouden van de kernwaarden. Zij beperkt zich daar niet toe. Enschede is geen museum, de ontwikkelingen gaan door. Het doel is de bewoners trots te laten zijn op de stad. Enerzijds door de vaste waarden zichtbaar en beleefbaar te maken, anderzijds door nieuwe waarden te herkennen en te benutten. Deze waarden liggen niet persé in de grote zaken, maar ook in de woonkwaliteit in de wijken. Met andere woorden: Trots op de wijk. In het verleden zijn allerlei bijzondere plekken en groenstructuren in de wijken met grote zorg ontworpen en aangelegd. ook dit is onderdeel van het cultureel erfgoed. Behoud van deze 'pareltjes' in de wijk draagt sterk bij aan de positieve identificatie van bewoners.</p>
Speerpunten	<p>Als eerste krijgen de bestaande waarden de volle aandacht. De parken in de stad, de landgoedparken in de wiggen, de ringen en radialen worden geperfectioneerd.</p> <p>Ten tweede wordt aandacht besteed aan de verbetering van de groenstructuren en de 'pareltjes' in de wijken: pleintjes, monumenten etcetera. Hier ligt een sterke link met de Gids Sprekend Enschede.</p> <p>Speerpunt is ook het bruikbaar en beleefbaar maken van de 'verborgen' waarden, bijvoorbeeld het reliëf van de stuwwal en de potentie van de sportaccommodaties en bedrijvenparken als groene oases.</p> <p>Trots op de stad vraagt om kennis en begrip. Dit scenario wil meer aandacht besteden aan het toelichten van de geschiedenis en de uitwerking daarvan op de structuur van de stad in het algemeen en het groen in het bijzonder.</p>
Acties	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vervolmaken parken en landgoedparken ▪ Vullen van de hiaten in de ringen en radialen ▪ Verbeterprojecten wijkgroenstructuren ▪ PR-budget voor het groen: plaatsen informatiepanelen, wandelroutes etc.

Budget	maal 1000 euro / jaar	2006	2007	2008	2009
Trekkingsgelden		50	50	50	50
Vorbereidingskosten		50	40	40	40
GRAP-bijdrage MIW		120	120	120	120
Afmaken 2002-2008		100	100	100	100
Groen in de wijk		50	20	20	20
Parken		130	65	65	70
Ringen en radialen		70	20	15	0
Wiggen		0	0	0	0
Stadsranden		0	0	10	20
Reservering projecten		15	15	10	10
Totaal		585	430	430	430

Trots op de stad

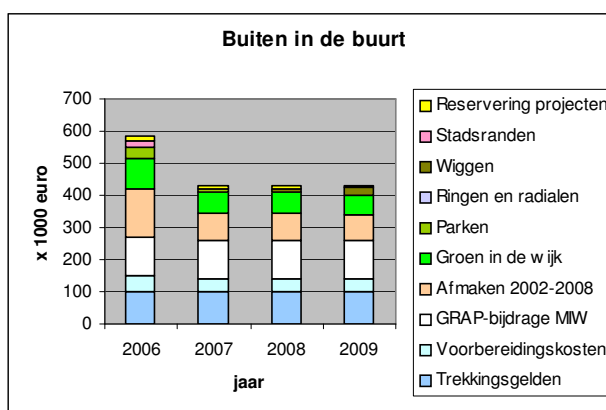
Jaar	Trekkingsgelden	Vorbereidingskosten	GRAP-bijdrage MIW	Afmaken 2002-2008	Groen in de wijk	Parken	Ringen en radialen	Wiggen	Stadsranden	Reservering projecten
2006	50	50	120	100	50	130	70	0	0	15
2007	50	40	120	100	20	65	20	0	0	15
2008	50	40	120	100	20	65	15	0	10	10
2009	50	40	120	100	20	70	0	0	20	10

Buiten in de buurt

- Thema** De afgelopen periode is veel GRAP-geld geïnvesteerd in het grote groen in de stad: parken, ringen en radialen. Dit scenario wil de aandacht nu zoveel mogelijk richten op de gebruiks- en belevingswaarde van het groen dichtbij de bewoners. De projecten die vanuit het GRAP gefinancierd worden hebben vooral betrekking op het groen in de directe woonomgeving, de buurt. Dit geeft een belangrijke impuls aan de stad als woon- en leefomgeving.
- Speerpunten** Het betrekken van de bewoners bij de planvorming is een belangrijk speerpunt in dit scenario. Het vraagt ook een actieve rol van het Stadsdeelmanagement deze interactiviteit in gang te zetten en de projecten aan te dragen.
- Behalve met de Gids Sprekend Enschede ligt hierin ook een sterke link met het herstructureringsprogramma. De zogenaamde Hot Spots, buurten waarbij de fysieke (en sociale) leefomgeving wel een impuls kunnen gebruiken, staan vanzelfsprekend bovenaan de lijst.
- Voorkomen moet echter worden dat niet alle aandacht naar de achterstandswijken gaat. Juist wijken en buurten die 'het goed doen' maar waarbij het groen aan vervanging toe is, verdienen een opknapbeurt.
- Acties**
- Via stadsdelen inventariseren en aanpakken knel- en aandachtspunten groen in wijken en buurten.
 - Interactie met de buurt maakt onderdeel uit van de aanpak.
 - Trekkingsgelden voor de stadsdeelbeheerders omhoog brengen.
 - Hot-spots worden vooral gefinancierd met ISV-geld. Dit fungeert als smeermiddel voor investeringen door corporaties.

Budget

maal 1000 euro / jaar	2006	2007	2008	2009
Trekkingsgelden	100	100	100	100
Vorbereidingskosten	50	40	40	40
GRAP-bijdrage MIW	120	120	120	120
Afmaken 2002-2008	150	85	85	80
Groen in de wijk	95	65	65	60
Parken	35	10	0	0
Ringen en radialen	0	0	0	0
Wiggen	0	0	10	25
Stadsranden	20	0	0	0
Reservering projecten	15	10	10	5
Totaal	585	430	430	430

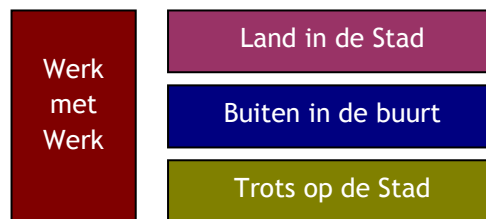
Werk met werk

Thema	<p>De stad Enschede is bezig met een allerlei grote en kleine opgaven; het uitbouwen van de economische slagkracht van de stad onder meer in Enschede-West; het herstructureren van achterstandswijken; het herstel van de wijk Roombeek, het optimaliseren van vervoersstromen enzovoorts. Veel van deze problemen zijn gebaat bij een integrale aanpak. In dit scenario wil het GRAP vanuit thema Groen constructief meewerken aan de aanpak van deze opgaven.</p> <p>Het voordeel voor het groen moet daarbij zijn dat zij een optimaal rendement haalt uit haar investeringen door te profiteren van de co-financiering op deze projecten.</p>																																																												
Speerpunten	<p>Dit scenario heeft als nadeel dat het GRAP volgend in plaats van leidend is. Dit wordt gecompenseerd door de positieve bijdrage die zij met het groen levert aan de opgaven van de stad.</p>																																																												
Acties	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Inventarisatie van interne en externe geldstromen waar het groen van kan profiteren of meeliften. ▪ Projecten zijn afhankelijk van het aanbod 																																																												
Budget	<table border="1" data-bbox="651 1068 1385 1458"> <thead> <tr> <th>maal 1000 euro / jaar</th> <th>2006</th> <th>2007</th> <th>2008</th> <th>2009</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Trekkingsgelden</td> <td>50</td> <td>50</td> <td>50</td> <td>50</td> </tr> <tr> <td>Vorbereidingskosten</td> <td>50</td> <td>40</td> <td>40</td> <td>40</td> </tr> <tr> <td>GRAP-bijdrage MIW</td> <td>120</td> <td>120</td> <td>120</td> <td>120</td> </tr> <tr> <td>Afmaken 2002-2008</td> <td>100</td> <td>100</td> <td>100</td> <td>100</td> </tr> <tr> <td>Groen in de wijk</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>Parken</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>Ringen en radialen</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>Wiggen</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>Stadsranden</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>Reservering projecten</td> <td>265</td> <td>120</td> <td>120</td> <td>120</td> </tr> <tr> <td>Totaal</td> <td>585</td> <td>430</td> <td>430</td> <td>430</td> </tr> </tbody> </table> <div data-bbox="655 1509 1377 1989"> <p style="text-align: center;">Werk met werk</p> <p>The chart shows a significant decrease in the total budget from 585 in 2006 to 430 in 2007, which remains constant through 2009. The largest component is 'Reservering projecten', which drops from 265 in 2006 to 120 in 2007 and remains at 120 thereafter. Other components like 'Afmaken 2002-2008' and 'GRAP-bijdrage MW' remain constant at 100 and 120 respectively.</p> </div>	maal 1000 euro / jaar	2006	2007	2008	2009	Trekkingsgelden	50	50	50	50	Vorbereidingskosten	50	40	40	40	GRAP-bijdrage MIW	120	120	120	120	Afmaken 2002-2008	100	100	100	100	Groen in de wijk	0	0	0	0	Parken	0	0	0	0	Ringen en radialen	0	0	0	0	Wiggen	0	0	0	0	Stadsranden	0	0	0	0	Reservering projecten	265	120	120	120	Totaal	585	430	430	430
maal 1000 euro / jaar	2006	2007	2008	2009																																																									
Trekkingsgelden	50	50	50	50																																																									
Vorbereidingskosten	50	40	40	40																																																									
GRAP-bijdrage MIW	120	120	120	120																																																									
Afmaken 2002-2008	100	100	100	100																																																									
Groen in de wijk	0	0	0	0																																																									
Parken	0	0	0	0																																																									
Ringen en radialen	0	0	0	0																																																									
Wiggen	0	0	0	0																																																									
Stadsranden	0	0	0	0																																																									
Reservering projecten	265	120	120	120																																																									
Totaal	585	430	430	430																																																									

6.3 Advies

Het ligt voor de hand om voor de komende GRAP-periode - naast het afmaken van lopende projecten - te kiezen voor een combinatie van de scenario's "Land in de stad" en "Buiten in de buurt". Dit omdat in de afgelopen periode de nadruk heeft gelegen op het vernieuwen van de stadsparken en het groen langs de radialen en de singels. Daarmee is het groen weer op de kaart gezet.

Nu is het tijd om in te zetten op de belangrijke opgave van het behouden en versterken van wiggen en stadsranden. Tegelijkertijd gaan we samen met de stadsdelen aan de slag met het groen in de wijken. Daar maar ook in alle andere projecten wordt ingezet op kern van het scenario "Werk met werk", op de coöperatieve strategie. Dat betekent dat er - net als in de afgelopen periode - actief aansluiting wordt gezocht bij MIW-projecten, maar ook bij projecten waarin marktpartijen het initiatief nemen.

7 Projectenlijst en planning per scenario

Op basis van een confrontatie van de visie met de werkelijkheid is een projectenlijst opgesteld. Per project is een strategie gekozen en zijn, zo mogelijk, de kosten geraamd.

Ook zijn de speerpunten en keuzes van de verschillende scenario's daartegen aan gezet. Dit geeft een eerst voorlopige planning van projecten voor elk scenario.

De projectenlijst is opgenomen in bijlage 3.

Bijlage 1 Confrontatie visie - werkelijkheid winter 2005

GRAP 2005 ENSCHEDE - CONFRONTATIE - PARKEN

ONDERDEEL	VISIE	CONFRONTATIE	PROJECTEN	
Volkspark	<p>gebruiksmogelijkheden</p> <ul style="list-style-type: none"> * Groen "rust"punt / ontspanning * sport/spel, festiviteiten (o.a. kermis), cultuuruitingen * wandelen/fietsen en verblijven * natuurbeleving * aansluiting omgeving / toegankelijkheid 	<p>Goed</p> <p>Goed voor sport/spel en grote evenementen; voor kleinschalige evenementen geen voorziening</p> <p>Fietsen niet toegestaan. Verblijf alleen 'De vier jaargetijden' en solobanken. Geen picknickmogelijkheden of meerdere zitjes bij elkaar; overal honden toegestaan (poep!)</p> <p>Goed: veel groen! (veel oude bomen, dichte randen)</p> <p>Veel toegangen: vanuit alle aangrenzende gebieden; voor invaliden minder toegankelijk</p> <p>Weinig tot geen relatie met aanliggende wijk Horstlanden-Veldkamp</p>	<p>Verbeterplan Volkspark:</p> <ul style="list-style-type: none"> Mogelijkheden situering muziekoepel onderzoeken Zoneren uitlaten van honden Verbeteren gebruiksmogelijkheden Onderzoeken mogelijkheden fietsroute door park Verjongingsplan bomen Verbeteren uitstraling en toegankelijkheid entrees <p>Verbetering al opgenomen in stadsdeelvisie binnensingelring</p>	
	ecologie	* aanwezigheid concentratie groen	Goed (zie natuurbeleving)	
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * historische identiteit (engelse landschapstijl) * thema: cultureel vermaak * verzorging en inrichting (AMBITIE HOOG) 	<p>Oostelijk deel karakteristiek, westelijk deel puur functioneel (ruimte) ingericht; identiteit is aangetast door nieuwe invullingen (moderne kunst, zitplek met muren aan het water)</p> <p>Vooral scheppen van ruimte voor grootschalige elementen</p> <p>Huidig beheer heeft geleid tot verslechterend beeld (o.a. paden, lichtmasten)</p>	<p>Eenheid in hekwerken (deel vervangen) passend bij karakter</p> <p>Eenheid in banken (deel vervangen) passend bij karakter</p>
Van Heekpark Van Lochems-bleekpark	<p>gebruiksmogelijkheden</p> <ul style="list-style-type: none"> * Groen "rust"punt / ontspanning * sport- en spelvoorzieningen * wandelen/fietsen en verblijven * natuurbeleving * aansluiting omgeving / toegankelijkheid 	<p>Goed</p> <p>Weinig speelvoorzieningen; centrale ruimte van Heekpark is tevens hondenuitlaatplek; deels nog in ontwikkeling (o.a. aanleg jeu-de-boulesbaan)</p> <p>Fietsen niet toegestaan. Wandelen en verblijven goed.</p> <p>Goed; veel groen (veel oude bomen, afscherming van bebouwing door groen)</p> <p>Naar woonwijken goed, naar wig slecht: geen paden en Roessingh vormt barriere</p> <p>Nieuwe poorten en pleinen vormen een mooie en duidelijke entree aan de stadskant</p>	<p>Intensivering gebruiksmogelijkheden:</p> <ul style="list-style-type: none"> Onderzoeken mogelijkheden uitbreiding van aantal speeltoestellen Versnellen ontwikkeling theehuisje in voormalig woonhuis en ontwerp / inpassing buitenruimte rondom Banken plaatsen op (entree)plein aan Boddenkampsingel 	
	ecologie	<ul style="list-style-type: none"> * aanwezigheid concentratie groen * plan voor herstel Roombeek in park 	Goed	Inpassingsplan Roombeek (in aansluiting op uitvoeringsplan Watervisie)
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * historische identiteit (landgoed / landschapstijl) * thema: sportief * verzorging en inrichting (AMBITIE HOOG) 	<p>Groot, met name in Van Lochemsbleekpark; zicht op villa vanaf entree hier wenselijk</p> <p>Vooral wandelen en clubsporten (niet openbaar)</p> <p>Goed, alleen lichtmasten slecht (afgebladderde verf)</p>	<p>Rooien storende beplanting:</p> <ul style="list-style-type: none"> Van Lochemsbleekpark: herstel zichtlijn van Hengelozestraat naar villa Van Heekpark: verwijderen lage coniferen op grens sportvelden

Wooldrikspark	gebruiksmogelijkheden	<ul style="list-style-type: none"> * Groen "rust"punt / ontspanning * beeldentuin, kinderboerderij, plantentuin * wandelen/fietsen en verblijven * natuurbeleving * aansluiting omgeving / toegankelijkheid 	<p>Goed</p> <p>Goed, ook functie spelen</p> <p>Goed, fietsen niet toegestaan</p> <p>Goed</p> <p>Goed, randen zijn recent opener gemaakt, hierdoor ook visueel contact</p>	<p>Vergroten educatieve functie en belevingswaarde park:</p> <p>Folder maken met wandelroute langs bijzondere bomen / planten</p> <p>Naambordjes bij bijzondere bomen / planten plaatsen</p>
	ecologie	<ul style="list-style-type: none"> * aanwezigheid concentratie groen 	Goed	
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * historische identiteit (landgoed / landschapsstijl) * thema: collectie (planten, dieren en kunst) * verzorging en inrichting (AMBITIE HOOG) 	<p>Goed</p> <p>Goed, kunst hier ondergeschikt (zie Blijdensteinpark)</p> <p>Goed, overal nieuwe hekken, poorten, paden gebakken klinkers hersteld</p>	
Blijdensteinpark	gebruiksmogelijkheden	<ul style="list-style-type: none"> * Groen "rust"punt / ontspanning * kunst / expositie; beeldentuin, plantentuin * wandelen/fietsen en verblijven * natuurbeleving * aansluiting omgeving / toegankelijkheid 	<p>Niet, Boulevard 1945 te nadrukkelijk aanwezig</p> <p>Kan sterker: meer en meer uitgesproken</p> <p>Versterken; verblijven is ondergeschikt; meer wandelpark / doorganggebied</p> <p>Ondergeschikt</p> <p>Goed</p>	<p>Ontwikkelingsplan Blijdensteinpark:</p> <p>Meer kunst in de buitenruimte</p> <p>Versterken ontmoetings- en verblijfsfunctie zuidelijk deel</p>
	ecologie	<ul style="list-style-type: none"> * aanwezigheid concentratie groen 	Ondergeschikt, weg een te grote barriere	
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * historische identiteit (villatuin, landschapsstijl) * thema: collectie (kunst) * verzorging en inrichting (AMBITIE HOOG) 	<p>Historie ondergeschikt aan nieuwe functie / thema/identiteit</p> <p>Relatie noord en zuidelijk deel niet te krampachtig zoeken in vormgeving; de relatie is vooral visueel</p> <p>Ruimte vraagt om grote gebaren en meer gedurfd (kunstzinnig)</p> <p>Kan veel sterker</p> <p>Goed</p>	<p>Aanbrengen 'voet' aan villa</p> <p>Verlichtingsplan aanlichten villa 's avonds / 's nachts</p> <p>Verwijderen wintergroene heesters zuidzijde</p> <p>Nieuw ontwerp met meer ruimte voor kunst en grote beplantingsgebaren (bijvoorbeeld groot veld bollen / bloemen)</p> <p>Verwijderen JOP</p>
Abraham Ledeboerpark	gebruiksmogelijkheden	<ul style="list-style-type: none"> * Groen "rust"punt / ontspanning * educatie / cultuurhistorie * wandelen/fietsen en verblijven * natuurbeleving * aansluiting omgeving / toegankelijkheid 	<p>Goed</p> <p>Zeer sterk; lopend project verbeteren engelse landschapstuin, banken etc.)</p> <p>Goed</p> <p>Zeer sterk, veel afwisseling</p> <p>Huidige parkeerplaats Hengelostraat is geen visitekaartje voor park</p> <p>Verbeteren parkeerterrein reeds opgenomen in huidige planvorming (Plan 't Waqeler)</p> <p>Zeer goede relatie / verbinding met wijk (buitengebied)</p>	<p>Uitbreiden verblijfsmogelijkheden met picknick- en stookplekken (BBQ)</p> <p>Waarborgen goede oversteekmogelijkheid Hengelostraat bij entree park; meenemen in plan HOV oost</p>
	ecologie	<ul style="list-style-type: none"> * aanwezigheid concentratie groen 	Aanwezigheid landschaps-elementen	
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * historische identiteit (landgoed) * thema: ambachtelijk educatief * verzorging en inrichting (AMBITIE HOOG) 	<p>Zeer sterk</p> <p>Zeer sterk</p> <p>Meubilsir hoog (bebording, banken etc.); groen n.v.t. (landschappelijk beheer)</p>	

Wesselerbrink-park	gebruiksmogelijkheden	<ul style="list-style-type: none"> * Groen "rust"punt / ontspanning * educatie en spelen * wandelen/fietsen en verblijven * natuurbeleving <ul style="list-style-type: none"> * goede aansluiting omgeving / toegankelijkheid 	<p>Goed</p> <p>Grote kinderboerderij; speelvoorzieningen in park onder de maat</p> <p>Goede voorzieningen, pannenkoekenhuis!</p> <p>Goed, zicht op buitengebied in zuiden zeer waardevol</p> <p>Kan beter, met name visuele relatie (zicht het park in vanuit woongebieden)</p> <p>Niemandland' tussen park en woonwijk westzijde</p>	<p>Uitbreiding en verbetering speelmogelijkheden / -voorzieningen</p> <p>Behoud visuele aansluiting buitengebied bij uitbreiding enschede</p> <p>Verbeteren aansluiting winkelcentrum (over de weg)</p> <p>Vervolg reconstructie:</p> <p>Randen opener maken</p> <p>Rommelzone, opslagterrein westzijde inrichten en aansluiten bij park</p>
	ecologie	<ul style="list-style-type: none"> * aanwezigheid concentratie groen * aanwezigheid water 	<p>Goed</p> <p>Natuurlijke oevers kan sterker</p>	<p>Aanleg / versterken natuurlijke oevers zuidelijk deel</p>
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * historische identiteit (jaren '70) * thema: van cultuur tot natuur * verzorging en inrichting (AMBITIE HOOG?) 	<p>Redelijk, rhodo's bijv. minder passend en verlichting ook niet (armaturen zijn hetzelfde als de oude parken in het centrum)</p> <p>Middengebied gemengd. Kan sterker door meubilsair en verharding aan te passen aan zone.</p> <p>Basis bij middendeel prima, bij cultureel deel moet ambitie hoger zijn.</p>	<p>Vastleggen inrichting en beheer per zone (incl meubileringsplan, bijv. geen stedelijk meubilsair in natuurlijk deel)</p>
	Eschmarker-park	gebruiksmogelijkheden	<ul style="list-style-type: none"> * groen "rust"punt / ontspanning * sport/spel * wandelen/fietsen en verblijven * natuurbeleving * aansluiting omgeving / toegankelijkheid 	<p>Park nog in voorbereiding</p> <p>"</p> <p>"</p> <p>"</p> <p>"</p>
	ecologie	<ul style="list-style-type: none"> * aanwezigheid concentratie groen * inrichting afgestemd op ecologische verbindingfunctie 	<p>Park nog in voorbereiding</p> <p>"</p> <p>"</p>	<p>-</p> <p>-</p> <p>-</p>
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * historische identiteit * thema: ecologie * verzorging en inrichting (AMBITIE HOOG?) 	<p>Park nog in voorbereiding</p> <p>"</p> <p>"</p>	<p>-</p> <p>-</p> <p>-</p>
De Bleken (Roombeek)	gebruiksmogelijkheden	<ul style="list-style-type: none"> * groen "rust"punt / ontspanning * gedenken * wandelen/fietsen en verblijven * natuurbeleving * aansluiting omgeving / toegankelijkheid 	<p>Park nog in voorbereiding</p> <p>"</p> <p>"</p> <p>"</p> <p>"</p>	<p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p> <p>-</p>
	ecologie	<ul style="list-style-type: none"> * aanwezigheid concentratie groen / open ruimte * Roombeek en oevers 	<p>Park nog in voorbereiding</p> <p>"</p> <p>"</p>	<p>-</p> <p>-</p> <p>-</p>
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * historische identiteit * thema: gedenken * verzorging en inrichting (AMBITIE HOOG?) 	<p>Park nog in voorbereiding</p> <p>"</p> <p>"</p>	<p>-</p> <p>-</p> <p>-</p>

KLEINE PARKEN			
Florspark	gebruiksmogelijkheden	Spelen, wandelen, verblijven (valruimte toestellen voldoet niet!) Kijkfunctie vanaf de Singel en vanuit woningen	(Illegaal) fietsen tegengaan of route faciliteren Aanpassen toestellen of vergroten valruimte (Oude) theehuis zichtbaar maken vanuit park
	ecologie	Ondergeschikt	
	ruimtelijke identiteit	Strak, modern ontwerp; karakteristieke, moderne elementen (pergola/speelvoal); veel bepplantingsvakken; moeilijk beheerbaar (basisniveau is te laag)	Moeilijk beheerbaar; basisniveau is te laag
Ainsworthpark	gebruiksmogelijkheden	Reconstructie in voorbereiding	
	ecologie	Reconstructie in voorbereiding	
	ruimtelijke identiteit	Reconstructie in voorbereiding	
Cromhoffpark	gebruiksmogelijkheden	Park nog in voorbereiding	
	ecologie	Park nog in voorbereiding	
	ruimtelijke identiteit	Park nog in voorbereiding	

GRAP 2005 ENSCHEDE - CONFRONTATIE - STADSRANDEN

ONDERDEEL	VISIE	CONFRONTATIE											PROJECTEN	
		doelgebiednr.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		11
Waartrand	gebruiksmogelijkheden	* goede bereikbaarheid / toegankelijkheid * netwerk langzaam verkeersruiter * visuele beleefbaarheid landschap	+	+-	+	-	+-	+-	+	+-	-	+	+	Doelgebied 2: Waar mogelijk zichtlijnen creëren of behouden (nieuwe uaningen rand Knalhutueq!); aanleggen voetpad achter uaningen rand uanzelijk? Doelgebied 4: Zicht op er uaar mogelijk realiseren door verwijderen opgaande beplanting randen graontraken. Doelgebied 9: Verwijderen opgaande beplanting einde uaantraken. Doelgebied 10: Zicht ter hoogte van toegangsn naar buitengebied optimaliseren door verwijderen van beplantingruvakken (vervangen door gras); voetpad langr beek (gebruikschauupad Waterzchap?) doorzetten
	ecologie	* gras in de wijk gekoppeld aan buitengeb.	+	-	+-	-	+	-	+	+	-	+	+	
	ruimtelijke identiteit	* landchappelijk karakter * Harde of Difuse randen * Vaar-, Achter- of Zijkanten van uaningen?	Bar D VAZ	HO H A	HO D V	Er H A	Bar D V	HO HD VA	Bar D V	HO H V	HO H Z	HO HD A	HO D A	
Werkrand (tradit.) 1. Eurogieterrein naardrand (in aanleg)	gebruiksmogelijkheden	* beleefbaarheid plokquuij langr randen * visuele afschermingrand vanuit landschap?	Nu aoveral, daar aanplant hautringel in de taakamut plokquuij? Ja, in de taakamut uel daar aanplant hautringel											Aanbeveling: zorgen dat er ook in de taakamut op enkele punten (bijvoorbeeld in de baacht van de ueq) zicht is op het landschap en een verbinding in stand blijft voor wandelaars met het voetpad aan de andere kant van de hautringel en plant.
	ecologie	* natuuruuarden	?											
	ruimtelijke identiteit	* afschermingsterende elementen * harde randen	We q als grasr bedrijventerrein met hier langr opgaande beplanting; in de winter zicht op vaarkant bedrijven? Harde, maar grasne rand											
2. Industrie en havengebied (Waartrand) Ruik Voozstraat Windmalenuoq	gebruiksmogelijkheden	* beleefbaarheid plokquuij langr randen * visuele afschermingrand vanuit landschap?	Langr tafale rand: rand uardt gevarmd daar ueq met aan beide zijden vrijliggende fietrapaden											Visie aanpassen naar aanleiding van nieuwe inzichten?
	ecologie	* natuuruuarden	gering											
	ruimtelijke identiteit	* afschermingsterende elementen * harde randen	Nee, zicht op bedrijven; enkele transparante beplantingelementen Ja, vaarkanten van bedrijven naar ueq (zichtlekatie!)											
Werkrand Haaquuardiq (taakamutiq terrein Uuzolorer?)	gebruiksmogelijkheden	* goede bereikbaarheid en toegankelijkheid * netwerk langzaam verkeersruiter * visuele beleefbaarheid landschap												
	ecologie	* evenuicht werken, natuur en landschap												
	ruimtelijke identiteit	* landchappelijk karakter * randen difuur												

Gebuijkrand Gebuijkrand 1 Zuidrand Erchmarke; Koppeldijk tuzen Erchmarkelaan en Parelmaervlinder	gebruikmaqlij- heden	<ul style="list-style-type: none"> * goede bereikbaarheid en toegankelijkheid * netwerk langzaam verkeersruiter * virtuele beloofbaarheid landrchap * meerdere functieer voor bouwers 	<ul style="list-style-type: none"> Alleen via wegen, geen daarsteken voor fietzers of wandelaars Daarqande fietstroute over Koppeldijk (rand) Matiq Nee: camping, auderchuren, particuliere perceeltjeer 	<ul style="list-style-type: none"> Maqlijk functieer voor bouwers Erchmarke toevoegen (bijv. valkruintje, maqlijkheid houden paarden) Totaalplan rand incl. beeldkwaliteitsplan entree en randen camping Slapen auderchuren (eigendam?)
	ecologie	* evenuicht functieer, natuur en landrchap	Nieuwe functieer hebben de overhand	
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * landrchappelijk en kleinschalig karakter * randen difuur 	<ul style="list-style-type: none"> Nee, rammelzane, camping graatrchaliq Ja 	Plan voor landrchappelijke inparziq functieer
Gebuijkrand 2 Vanekerhaek (naardrand)	gebruikmaqlij- heden	<ul style="list-style-type: none"> * goede bereikbaarheid en toegankelijkheid * netwerk langzaam verkeersruiter * virtuele beloofbaarheid landrchap * meerdere functieer voor bouwers 	<ul style="list-style-type: none"> Alleen via gewone wegen Niet aanuoziq Valkrtuinen vormen een barriere Valkrtuinen, kinderbaerderij, paardenuoitje, hortenkamp 	
	ecologie	* evenuicht functieer, natuur en landrchap	Redelijk, alleen valkrtuinen te graatrchaliq	
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * landrchappelijk en kleinschalig karakter * randen difuur 	<ul style="list-style-type: none"> Valkrtuinen graat complex Ja 	

GRAP 2005 ENSCHEDE - CONFRONTATIE - WIGGEN

ONDERDEEL	VISIE	CONFRONTATIE	PROJECTEN	
Henjelose wijk	gebruiksmogelijkheden	<ul style="list-style-type: none"> * goede bereikbaarheid en toegankelijkheid * netwerk langzaam verkeersroutes * kwal. hoogwaardige groene bestemming 	<p>onoverzichtelijk; onderbrekingen door o.a. sportvelden; doodlopende paden; het Roessingh vormt barriere in verbinding tussen wig en parken; vanuit Ledeboerpark is de wig wel goed benaderbaar</p> <p>basis (structuur) aanwezig; bewegwijzering routes ontbreekt; aansluiting met wijken (bijv. Bolhaar) kan beter; wel fietsroute tussen de wijken maar niet het buitengebied in</p> <p>rommelzone hockey / golf, maïzakkers; versnipperd agrarisch gebruik</p>	<p>Landschapsvisie Henjelose wijk:</p> <p>Studie verbetering bereikbaarheid wig vanuit de stadsparken (bijv. routes over Roessinghsterrein?)</p> <p>Opheffen doodlopende wegen voor langzaam verkeer</p> <p>Routing en bewegwijzering aanbrengen</p> <p>Onderzoeken mogelijkheden aansluiting fietsroute 'Rondje Enschede'</p> <p>Landschappelijke inpassing en herinrichting sportcomplex hockey/golf</p>
	ecologie	<ul style="list-style-type: none"> * duurzame groene bestemmingen * beekherstel * natuurwaarden * natuurvoeding voor de wijken 	<p>Nee; voor agrarisch gebruik te versnipperd; wonen in opmars? (nieuwe invulling oude agrarische bebouwing)</p> <p>Bos, grasland, akkers, houtsingels en -wallen</p> <p>Ja, met name via bovengenoemde landschapselementen</p>	<p>Studie naar duurzame groene bestemming</p> <p>Aansluiten op uitvoeringsplan Watervisie</p>
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * landschappelijk karakter * robuust van aard 	<p>grote invloed randen (B&S park, rommelzone bebouwingstrand); weinig karakteristieke zandpaden; rond Ledeboerpark landschappelijk karakter wel groot!</p> <p>Niet! Erq versnipperd en hierdoor fragiel. Kan het stedelijke druk weerstaan?</p>	<p>Herstel oude zandpaden</p> <p>Groenplan bebouwingstrand, inpassing stadsrandfuncties</p>
Oldenzaalse wijk	gebruiksmogelijkheden	<ul style="list-style-type: none"> * goede bereikbaarheid en toegankelijkheid * netwerk langzaam verkeersroutes * kwal. hoogwaardige groene bestemming 	<p>Met name beleefbaar vanaf de randen; alleen het gebied Voortman redelijk toegankelijk vanuit de wijken</p> <p>Geen, 1 doorgaande fietsroute (naar Lonneker); geen wandelroutes; fragmenten van wandelpaden verspreid aanwezig</p> <p>Weiland? 't Amelink en Stokhorst wel</p>	<p>Verbetering aansluiting vanuit de wijken:</p> <p>Herstellen zichtas vanaf Slaghorst naar noorden</p> <p>Aanleggen wandelpad vanaf Slaghorst/Elsmaathorst richting Stokhorst</p> <p>Uitbreiding wandel- & fietsmogelijkheden en uitzetten routes:</p> <p>Onderzoeken mogelijkheden aansluiting fietsroute 'Rondje Enschede'</p> <p>bestaande fragmenten wandelroutes koppelen</p>
	ecologie	<ul style="list-style-type: none"> * duurzame groene bestemmingen * beekherstel * natuurwaarden * natuurvoeding voor de wijken 	<p>?</p> <p>Open ruimte in de stad</p> <p>Hoog opgaande, dichte beplanting rondom sportvelden belangrijk</p>	<p>Aansluiten op uitvoeringsplan Watervisie</p>
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * landschappelijk karakter * robuust van aard 	<p>ruimtelijk; villakarakter (Stokhorst en in mindere mate het Amelink als waardevolle verborgen percelen in de wig); weilanden, houtsingels en reliëf!</p> <p>verbindingen, raakvlakken met buitengebied zijn dun; doorsneden door drukke radiaal</p>	<p>Bestaande planvorming: Landschapsvisie Groene Wig (MTD) uitvoeren</p>
Eschmarke wijk	gebruiksmogelijkheden	<ul style="list-style-type: none"> * goede bereikbaarheid en toegankelijkheid * netwerk langzaam verkeersroutes * kwal. hoogwaardige groene bestemming 	<p>Vanuit Wooldrik slecht (alle toegangen lopen dood)</p> <p>1 fietsroute door de wig vanuit Hogeland</p> <p>Agrarisch / grasland; sportpark is visueel niet storend</p>	<p>Landschapsvisie Eschmarke wijk:</p> <p>Voet/Fietsverbinding van Mensinkweg naar Derkinkweg realiseren</p> <p>Onderzoeken mogelijkheden ontwikkeling fietsroute 'Rondje Enschede'</p>

	ecologie	<ul style="list-style-type: none"> • duurzame groene bestemmingen • natuurwaarden • natuurvoeding voor de wijken 	<ul style="list-style-type: none"> ? Verandering in gebruik zal beeld / karakter veranderen Ja, met name openheid Ja 	<ul style="list-style-type: none"> Verder aantasting met nieuwe bebouwing rand Wooldrik (ten zuiden van sportvelden) teqenqan
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> • landschappelijk karakter • robuust van aard 	<ul style="list-style-type: none"> Hoog, zowel landschap als bebouwing (boerderijen) Ja, groot aaneengesloten gebied, niet versnipperd 	<ul style="list-style-type: none"> Inpassing totaalrand (wonen, volkstuinen etc.)

GRAP 2005 ENSCHEDE - CONFRONTATIE - LIJNVORMIGE ELEMENTEN

ONDERDEEL	VISIE	CONFRONTATIE	PROJECTEN
Radialen Hengelosestraat Deurningerstraat Oldenzaalsestraat Kuipersdijk / Knalutteweg Haaksbergerstraat	gebruiksmogelijkheden * goede, snelle verplaatsing tussen centrum, wijken en andere steden * logisch patroon totale weginrichting * oriëntatiemiddel binnen stad	Goed Sterk wisselende straatprofielen, weginrichting (rijbaan, fietsstroken) wel herkenbaar. Redelijk; lange rechte wegen; onderling erg verschillend	
	ecologie * lijnvormige beplantingsstructuren	Geen aaneengesloten structuren; pleksgewijs; ondergeschikt ivm verkeer	
	ruimtelijke identiteit * laanstructuur, naar centrum toe steuiger * esthetische kwaliteit (totaalinrichting) * versterken historische patronen	Deurningerstraat, Hengelosestraat en Kuipersdijk naar centrum toe duidelijk steuiger; Oldenzaalsestraat is buiten de kom stevig beplant, maar direct binnen de kom kaal (hier en daar een enkele boom); Haaksbergerstraat is tot in het centrum groen (jonge aanplant eiken), maar hier zit een hiaat tussen Zuiderval en Pathmossingel Wisselend beeld bebouwing (wanden) Waardevolle oude bomen (met name Hengelosestraat) Armoedig beeld bomen (boomwortelproblematiek!) in kleine boomspiegels in verharding (met name Deurningerstraat en Oldenzaalsestraat) Boomstammen tot kunstobjecten verheven (totempalen) Haaksbergerstraat, tussen Zuiderval en Pathmos Bij Hengelosestraat, Kuipersdijk / Knalutteweg, Haaksbergerstraat en in mindere mate Deurningerstraat ondersteunen de bomen het historische patroon	Oldenzaalsestraat: aanplant nieuwe bomen conform beeld Haaksbergerstraat; met aandacht voor groeiruimte bomen Opheffen hiaat beplanting Deurningerstraat ter hoogte van Pierenkampweg (waar mogelijk hier bomen planten) Hengelosestraat in afwachting van HOV Waardevolle bomen duurzaam handhaven Verbeteren groeicondities bomen in verharding Tijdelijk, in afwachting reconstructie weg? Planten laanbeplanting van eiken
Singelring Boddenkampsingel Tubantiasingel Parkweg Volksparkezingel Pathmossingel Getfertsingel Varviksingel Hoogelandsingel	gebruiksmogelijkheden * goede, snelle verplaatsing binnen de stad * logisch patroon totale weginrichting * oriëntatiemiddel binnen stad	Goed Grotendeels; er zijn drie hiaten in de singelringstructuur te weten: Parkweg, Volksparkezingel en Oliemolensingel (grotendeels), hier ontbreekt de karakteristieke middenberm. Bij de parkweg (tussen spoor en Volkspark) wordt dit niet als storend ervaren. Krachtig, heel herkenbaar; enkele hiaten (zie hierboven) Duidelijk anders dan Broekheurnering door invloed wanden (bebouwing)	Voor een singelprofiel zal de hele weg van gevel tot gevel op z'n kop moeten; lukt dit niet dan werken aan een groene omgeving, maar niet radiaalbeplanting gaan toepassen (zoals nu bij Volksparkezingel is gedaan)
	ecologie * lijnvormige beplantingsstructuren	Lange aaneengesloten structuren; ecologie ondergeschikt ivm drukke verkeer	

Oliemolensingel				
Laarressingel	ruimtelijke identiteit	* uniform beeld van bomen in middenberm	<p>Grotendeels. Vanuit vorige GRAP veel bomen aangeplant / aangevuld (bijv. Pathmossingel en Laarressingel)</p> <p>Enkele incidenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Enkele hiaten door ontbreken middenberm (zie boven) * Oude bomen van verschillende en afwijkende soorten (bijv. Laarressingel) * Oude prunussen Varviksingel onderbreken singelbeplanting * Zijbeplanting (bomenrij aan 1 zijde van de weg) doet hier en daar afbreuk aan singelprofiel (bijv. Tubantiasingel) * Soms hagen op koppen middenberm bij kruisende wegen; dit zijn echter incidenten, het is niet volgens het principe van het oude GRAP gedaan namelijk bij alle kruisingen met radialen; voegt niets toe * middenperk met hagen Varvik- of Hogelandsingel. Doel? Wenselijk? * Conditie / ouderdom bomen: <ul style="list-style-type: none"> Bomen Varviksingel en Tubantiasingel lijken het moeilijk te doen (slechte groei)? De middenberm is hier ook smaller dan bij andere delen Oude bomen zijn zeer karakteristiek, maar vragen ook aandacht (bijv. oude kastanjes Getfertsingel en oude eiken Hogelandsingel (nabij parken)) <p>Groot. Identiteit wordt mede bepaald door de wanden, die per singel verschillen; het veranderen van boomsoort sluit hierbij aan</p>	<p>zie boven</p> <p>Geleidelijk vervangen</p> <p>Vervangen door dubbele, verspingende bomenrij (singelbeplanting)</p> <p>Bij wegvallen geen nieuwe bomen aanplanten; mogelijk verbreding middenberm te realiseren door versmallen trottoir (weg verschuiven)</p> <p>Alle hagen in middenbermen singels vervangen door gras</p> <p>Handhaven of verwijderen?</p> <p>Mogelijkheden verbeteren groeicondities onderzoeken</p> <p>Tijdig en gefaseerd gaan verjongen</p>
Laarsondersingel				
Broekheurnering	gebruiksmogelijkheden	<ul style="list-style-type: none"> * goede, snelle verplaatsing binnen de stad * logisch patroon totale weginrichting * oriëntatiemiddel binnen stad 	<p>Goed</p> <p>Goed, zeer uniform wegbeeld: van bomen tot inrichting rotondes</p> <p>Heel sterk, is duidelijk zelfstandig element</p> <p>Duidelijk anders dan singelring; bebouwingswanden spelen hier geen rol, de weg wordt geflankeerd door opgaande groene randen die de achterliggende woonwijken afschermen.</p>	
	ecologie	* lijnvormige beplantingsstructuren	Lange aaneengesloten structuren; ecologie ondergeschikt ivm drukke verkeer	
	ruimtelijke identiteit	<ul style="list-style-type: none"> * uniform beeld van bomen in middenberm * esthetische kwaliteit (totaalinrichting) 	<p>Zeer uniform, overal dubbele rij eiken toegepast</p> <p>Groot</p>	Tijdig dunnen eikenbeplanting

Bijlage 2 Uitgevoerde projecten 2000 - 2004

Bron: GRAP in uitvoering, voorjaar 2005

Lijnvormige elementen

- Broekheurnerring (boombeplanting gereed)
- Hengelosestraat (klein gedeelte boombeplanting)
- Pathmossingel (boombeplanting gereed)
- Laaressingel (boombeplanting)
- Haaksbergerstraat buiten de singel (boombeplanting gereed)
- J. van Reesstraat (boombeplanting gereed)

Bijzondere groengebieden

- Wesselerbrinkpark (parkreconstructie)
- Wooldrikspark (parkreconstructie)
- Blijdensteinpark (parkreconstructie, gereed)
- Ledebouerpark (kijk- en kunstroute, 1^e fase gereed)
- Babybos (aanleg millenniumbos)
- Van Heekpark (parkreconstructie, 1^e fase gereed)

Groen in de wijken

- Roberskom (gereed)
- Wig Haaksbergerstraat (sport- en spelvoorziening)
- Speenkruidstraat (reconstructie gereed)
- Florapark (wijkparkreconstructie gereed)
- Boerenkerkhof (reconstructie gereed)
- Tweekelerzoom (aanleg wijkpark gereed)
- Plein West Indië (reconstructie gereed)
- Kozakkenpark (reconstructie gereed)

Bijlage 3 Projectenlijst

Bijlage 4 Kaart

